

HÄIRIÖTILANTEEN TILANNETIETOISUUDEN TIEDONTARPEET

Laajamittaisen maahantulon tapaus sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla

Kati Erkkilä

2192181

Pro gradu -tutkielma

Hoitotieteen ja terveyshallintotieteen
tutkimusyksikkö

Terveyshallintotiede

Oulun yliopisto

Toukokuu 2017

TIIVISTELMÄ

Kati Erkkilä: Häiriötilanteen tilannetietoisuuden tiedontarpeet – Laajamittaisen maahantulon tapaus sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla

Pro gradu -tutkielma: 66 sivua
Toukokuu 2017

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuden tiedontarpeita laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa. Tilannetietoisuus on ympäristöön ja tilanteeseen liittyvien tekijöiden havaitsemista, näiden tietojen perusteella tapahtuvaa nykytilanteen ymmärtämistä ja tulevaisuutta koskevan ennusteen laatimista. Häiriötilanteessa yhteiskunnan turvallisuus, toimintakyky tai väestön elinmahdollisuudet ovat uhattuna. Johdattaessa häiriötilanteita tulee tilannetietoisuuden tueksi ja päätöksenteon mahdollistamiseksi olla saatavilla luotettavaa tietoa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa tilannetietoisuuden tiedontarpeista laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta.

Tutkimuksen aineisto sisälsi sosiaali- ja terveysministeriössä syksyn 2015 laajamittaisen maahantulon tilanteessa laaditut kolme kyselylomaketta ja yhdeksän tilannekuvaa (n=12). Tutkimustehtäviin lukeutuivat teoreettisen taustan koostaminen kirjallisuuskatsauksella ja aineiston analysoiminen sisällönanalyysiä sekä tekstianalyysiä hyödyntäen.

Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuden tiedontarpeet koskivat koko Eurooppaa, Suomen yleistä tilannetta, vastaanottoyksiköitä, eri toimijoiden toimintaa ja Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Euroopan ja Suomen yleistä tilannetta sekä vastaanottoyksiköitä koskevat tiedontarpeet näyttäisivät tukevan tilanteen seurantaan. Eri toimijoiden toteuttamaa toimintaa koskevat tiedontarpeet voidaan ajatella koskevan päätöksentekoa ja toimintavaihtoehtojen etsintää. Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva tiedontarveluokka voidaan ajatella koskevan resursseja ja mahdollisten resurssitarpeiden tunnistamista.

Muodostettaessa sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalan tilannekuvaa tulisi tilanteen kontekstuaaliset tekijät huomioida laajasti. Hallinnonalaan koskevat tiedot tulisi kerätä koordinoitusti. Tiedontarpeiden luokat ilmenevät erilaisilla painotuksilla häiriötilanteen edetessä.

Avainsanat: Tilannetietoisuus, tiedontarpeet, häiriötilanne, sosiaali- ja terveydenhuolto

University of Oulu
Faculty of Medicine, Unit of Nursing Science and Health Management/Health Management Science

ABSTRACT

Kati Erkkilä: Information Needs for Situation Awareness During Disruption – Case: Mass Influx of Immigrants in the Administrative Branch of the Ministry of Social Affairs and Health.

Pro Gradu thesis: 66 pages
May 2017

The purpose of this study is to describe the information needs of the Ministry of Social Affairs and Health of Finland relating to the building and maintaining of situation awareness in a situation of potential disruption caused by a mass influx of immigrants. Situation awareness consists of perception of factors in the operational environment and the current situation, comprehension of current situation based on information concerning those factors, and formulation of predictions about the future development of the situation. During a disruption of this type, the basic security of the society and/or the functional capacity and the living conditions of the population are potentially at risk. Effective leadership and management require accurate and reliable information to support situation awareness and decision-making. The objective of the study is to produce information about the information needs of the Ministry of Social Affairs and Health relating to the situation awareness during a disruption caused by mass influx of immigrants.

Research data consisted of three questionnaires and nine situation reports (n=12) produced by the Ministry of Social Affairs and Health during a situation of mass influx of immigrants in autumn 2015. Research tasks involved formation of a theoretical basis through literature review and analysis of data using content and text analysis.

According to the results, the Ministry of Social Affairs and Health needed information about the general situation in the entire Europe, the general situation in Finland, the status of reception units in Finland, the activities of the various actors involved in the work and the situation in the social and health care sector to build and maintain situation awareness. Information concerning the general situation in Europe, the general situation in Finland and the status of the reception units primarily supported the monitoring effort. Information about the activities of various actors involved in the work was required to support decision-making and to formulate alternative courses of action. Information needs relating to the situation in social and health care primarily concerned resources and identify potential resource needs.

For building and maintaining situation awareness in the social and health care sector, contextual factors should be paramount. Collecting of information from the social and health care sector should be performed in a co-ordinated manner. Furthermore, it must be taken into account that the relative importance of the various information need categories changes as the situation develops.

Keywords: situation awareness, information needs, disruption, social and health care

Sisältö

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS.....	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuksen tarkoitus	3
2 HÄIRIÖTILANNE	4
2.1 Häiriötilanteet Suomen valtionhallinnossa.....	4
2.2 Häiriötilanteet sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla.....	5
2.2.1 Laajamittainen maahantulo sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla	7
3 TILANNETIETOISUUS	9
3.1 Tilannetietoisuuden määritelmiä	9
3.1.1 Tilannetietoisuuden määritelmän eri tasot	11
3.1.2 Tilannetietoisuuden muodostuminen	14
3.1.3 Tilannetietoisuuden lähikäsitteitä.....	15
3.2 Tiedontarpeet	16
3.2.1 Tieteellisesti tutkitut tiedontarpeet	17
3.2.2 Tilannetietoisuus ja tiedontarpeet.....	18
3.3 Tilannetietoisuus ja päätöksenteko	20
3.4 Tilannetietoisuus Suomen valtionhallinnossa	21
4 TILANNEKUVA	22
4.1 Tilannekuvan hyödyntäminen	23
4.2 Tilannekuvan muodostaminen sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla.....	24
4.3 Yhteenveto.....	26
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
5.1 Tutkittavan tapauksen konteksti	30
5.2 Tutkittava tapaus.....	32

5.2.1 Tutkittava empiirinen aineisto.....	34
5.2.2 Teoreettisen taustan koostaminen.....	36
5.3 Aineiston analysointi	37
5.3.1 Aineiston analysointi sisällönanalyysilla	38
5.3.2 Aineiston analysointi tekstianalyysilla.....	39
5.3.3 Aineiston analysoinnin eteneminen	40
5.4 Tutkimuksen eettiset näkökohdat	42
6 TUTKIMUSTULOKSET	43
6.1 Tiedontarpeiden luokat	43
6.1.1 Tiedontarveluokkien tarkastelu sisällönanalyysillä	43
6.1.2 Tiedontarveluokkien tarkastelu tekstianalyysillä	46
6.1.3 Koontia tiedontarveluokista	50
6.2 Analysoidut tiedontarpeet ja tilannetietoisuus.....	52
7 POHDINTA.....	53
7.1 Tulosten tarkastelua.....	53
7.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	58
7.3 Johtopäätökset	59
7.4 Jatkotutkimushaasteet.....	60

LÄHTEET

Luettelo kuvioista ja taulukoista

Kuvio 1. Tilannetietoisuuden määritelmän eri tasot

Kuvio 2. Yhteenvedo tutkimuksen taustateorioista

Kuvio 3. Tutkijan luoma kuvio uusista kansainvälistä suojelua hakeneiden lukumäärästä kuukausittain vuonna 2015

Kuvio 4. Katsaus palveluihin, joita julkisella sosiaali- ja terveydenhuollolla on velvollisuus tarjota turvapaikanhakijoille

Kuvio 5. Tietojen kerääminen aluehallintovirastojen kautta STM:n laatimia kyselylomakkeita käyttäen

Kuvio 6. STM:n laatimat tilannekuvat ajallisesti suhteutettuna uusien kansainvälistäsuojelua hakeneiden kuukausittaiseen lukumäärään syksyllä 2015

Kuvio 7. Aineiston analysoinnissa muodostuneet tiedontarpeet

Kuvio 8. Suomen julkista sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva tiedontarveluokka.

Kuvio 9. Sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuden muodostuminen ja tiedontarpeet laajamittaisessa maahantulossa

Taulukko 1. Käyntimäärien seuranta julkisissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

1.1 Tutkimuksen tausta

Kokonaisturvallisuus on tavoitetilä, jossa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on turvattu. Sitä koskevat uhkat ovat moniulotteisempia ja laaja-alaisempia kuin koskaan aikaisemmin. (Turvallisuuskomitea 2015.) Kriisit ja häiriötilanteet voivat olla lähellä tai kaukana, paikallisia tai maantieteellisesti laajoja. Toimijoilla on jatkuva tarve saada tietoa ympäristöstään ja sen tapahtumista, jotta ne toimisivat tehokkaasti ja saisivat mahdollisuuden varautua ennalta tulevien tilanteiden aiheuttamiin vaikutuksiin niiden omassa toiminnassa. (Puolustusministeriö 2010.) Häiriötilanteessa tai vakavammassa kriisitilanteessa korostuu tarve saada tietoa, jonka avulla kyetään tilanteessa toimimaan ja tekemään parhaan mahdollisen lopputuloksen aikaansaavia päätöksiä (Gustavsson ym. 2006).

Toimijan ymmärrystä toimintaympäristöstään ja siinä vallitsevasta tilasta voidaan kutsua tilannetietoisuudeksi. Tämä ymmärrys eli tilannetietoisuus muodostaa pohjan päätöksenteolle ja toiminnalle. (Endsley 1995.) Tilannetietoisuutta tarvitaan muun muassa suuronnettomuustilanteissa niin paikallisella, kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla (Busby & Witucki-Brown 2011). Tilannetietoisuuteen liittyy tilannetietojen hankinta ja tilanteen kokonaiskuvan rakentaminen (Endsley 1995). Tilannekuvaan voidaan koota esimerkiksi tiedot vallitsevista olosuhteista, tilanteen taustatiedoista sekä tilanteen kehittymistä koskevista arvioista (Sanastokeskus 2014). Tilannekuvan voidaan nähdä ilmentävän laatimishetken tilannetietoisuutta (Endsley 2000).

Komiteamietinnössä on linjattu, että ministeriöillä ja muilla viranomaisilla on tarve tehostaa oman hallinnonalansa tilannekuvan kokoamista ja jakamista (Valtioneuvoston kanslia 2010). Turvallisuuskomitea (2013) onkin nostanut tilannekuvan yhdeksi valtakunnallisen varautumisen pitkäjänteiseksi kehitysalueeksi Suomessa vuosina 2015-

2019. Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon kriisi- ja häiriötilanteisiin varautumisen tavoitteena on turvata väestön terveyden ja toimintakyvyn kannalta tärkeimmät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, terveellinen elinympäristö sekä toimeentulo kaikenlaisissa häiriö- ja poikkeustilanteissa (Turvallisuuskomitea 2015).

Vuoden 2015 aikana havaittiin myös Suomessa turvapaikkaa hakeneiden ihmisten määrän huomattava kasvu, joka painottui syksyyn. Turvapaikanhakijoiden vastaanotto-prosessin Suomessa hoitaa sisäministeriön alainen Maahanmuuttovirasto. Vaikka turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut hoidetaan pääasiassa Maahanmuuttoviraston sopimusten perusteella yksityisinä ostopalveluina, oli lisääntyneiden hakijamäärien johdosta oletettavaa, että asiakkaita ja potilaita ohjautuu myös julkisiin sosiaali- ja terveystalouteihin esimerkiksi päivystysaikana. Tämän johdosta sosiaali- ja terveysministeriössä (STM) toteutettiin julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kuormituksen seuranta syksyn 2015 aikana ja seurannan perusteella laadittiin tilannekuvia tilanteesta.

Endsley & Robertsonin (2000) mukaan jokaisella toimialalla tulisi pyrkiä kehittämään tapoja ja menetelmiä, joilla tilannetietoisuutta voidaan parantaa, koska se on kriittinen tekijä päätöksenteossa ja sitä kautta onnistuneessa toiminnassa. Sosiaali- ja terveysministeriö on parhaillaan uudistamassa hallinnonalan valmiussuunnitteluoppaita ja uudistusprosessin tueksi on aluehallintovirastoilta kyselyllä kerätty toiveita oppaiden sisältöä koskien. Vastausten perusteella hallinnonalan tilannekuvaa varten toivottiin tarkempia ohjeita koskien muun muassa tarvittavia tietoja ja niiden toimitusprosessia. (Tuominen ym. 2014.) Valmiussuunnittelussa on katsottava organisaatiosta ulospäin ja tarkastella sitä verkostoa, jonka avulla tarvittava tieto häiriö- tai kriisitilanteessa kerätään (Pedak 2010). Koostamalla hallinnonalan tilannetietoisuuden tiedontarpeita voidaan tilannekuvaprozessia sujuvoittaa. Syksyn 2015 aikana laaditut sosiaali- ja terveysministeriön tilannekuvat muodostivat kohtuullisen tuoreen aineiston, jonka analysoinnin avulla olisi mahdollista vastata aluehallintovirastoilta nousseeseen tilannekuvan ohjeistusta koskevaan toiveeseen.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus

Omien tiedontarpeiden tunnistamisen lisäksi organisaatioiden tulisi tunnistaa minkälainen tieto on tärkeää toiselle toiminnassa mukana olevalle organisaatiolle (Norri-Sederholm 2015). McMaster & and Baber (2009) ovat todenneet, että yhteisellä tilannekuva-pohjalla voidaan helpottaa tiedon keruuta ja sen analysointia, mikä voi johtaa nopeampaan ja koordinoitumpaan toimintaan. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuteen liittyviä tiedontarpeita laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa. Häiriötilanne on Suomen valtionhallinnon näkökulmasta määritelty uhkaksi tai tapahtumaksi, joka vaarantaa yhteiskunnan turvallisuutta, toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia. Niiden hallinnassa korostuvat viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista tiiviimpi yhteistyö sekä tehokas viestintä. Häiriötilanteet ovat vaikutukseltaan kriisejä lievempiä. (Valtioneuvoston kanslia 2013.) Häiriötilanteen aiheuttamat tilannetietoisuuden tiedontarpeet kuvailtiin tässä tutkimuksessa sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta.

Tavoitteena oli tuottaa tietoa minkälaiset ovat tilannetietoisuuden tiedontarpeet laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta. Tutkimuksella saatua tietoa voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon kriisijohtamisen kehittämisessä, valmiussuunnitteluoppaiden laatimisessa, hallinnonalan toimijoiden valmiusharjoituksessa, moniviranomaistilanteisiin liittyvän yhteistyön kehittämisessä, tulevien maakuntien alueellisessa varautumisessa ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan sekä johdon koulutuksissa.

Tutkimuskysymykset olivat

1. Millaisia ovat tilannetietoisuuteen liitetyt tiedontarpeet aikaisemman tutkimustiedon pohjalta.
2. Millaisia ovat sosiaali- ja terveysministeriön tiedontarpeet muodostettaessa valtakunnallisia julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvia laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa.

2 HÄIRIÖTILANNE

Tutkimuksissa häiriötilanteen kaltaiseen tilanteeseen voidaan viitata käsitteillä hätätilanne, (emergency), katastrofi (disaster) tai kriisi (crisis), jotka sisältävät erilaisen mielikuvan aikajänteestä ja vaikutusten laajuudesta (Gustavsson ym. 2006). Englannin kieliä vastineita sanalla häiriötilanne voisivat olla disruption, abnormal situation ja incident (Sanastokeskus 2014).

Häiriötilanteessa tai sitä vakavammassa kriisitilanteessa on suuri tarve saada tietoa, jonka avulla kyetään tilanteessa toimimaan (Gustavsson ym. 2006). Tilanteita ja niiden kehitystä pyritään seuraamaan, jolloin tulee huolehtia luotettavan tilannetiedon saatavuudesta. Tietoa tulee kerätä suoraan toimijoilta ja tiedoista tulee kyetä rakentamaan mallinnus meneillään olevasta tilanteesta. (Kuusisto 2005b.) Erilaisten uhkien torjuminen ja häiriötilanteiden hallinta edellyttävät kattavaa varautumista, ennakoivaa toimintatetta sekä heikkojen signaalien tunnistamista (Turvallisuuskomitea 2015). Häiriötilanteissa päätöksenteko edellyttää laajojen kokonaisuuksien ymmärtämistä. Toimijalla tulee olla myös resurssitietoisuutta, jonka avulla ennakoivan toiminta mahdollistuu. (Kuusisto 2005b.)

2.1 Häiriötilanteet Suomen valtionhallinnossa

Häiriötilanne on Suomen valtionhallinnon näkökulmasta määritelty uhkaksi tai tapahtumaksi, joka vaarantaa yhteiskunnan turvallisuutta, toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia. Tällöin tilanteen hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa sekä viestintää. Häiriötilanteet ovat vaikutukseltaan kriisejä lievempiä. (Valtioneuvoston kanslia 2013.) Suomen valtionhallinnossa häiriötilanteen termillä on korvattu käsite erityistilanne, jota toisinaan kuitenkin esiintyy ohjaus- ja suunnitteluasiakirjoissa (esim. Sosiaali- ja terveysministeriö 2014). Häiriötilanne voi liittyä ainoastaan johonkin toimintoon, kuten rahahuoltoon,

yksittäiseen hallinnonalaan tai sen vaikutukset voivat kohdistua useampaan hallinnonalaan. Häiriötilanteet voivat olla paikallisia, alueellisia tai koskea Suomea kokonaisuudessaan. (Sanastokeskus 2014.) Normaalioloissa tapahtuva häiriötilanne on poikkeava, odottamaton tai äkillinen turvallisuustilan muutos, joka aiheuttaa uhkaa yhteiskunnan toimivuudelle ja väestön turvallisuudelle. Häiriötilanteen hallinta voi vaatia valtionjohdon ja viranomaisten erityisiä toimia. (Horsmanheimo ym. 2017.) Normaalioloissa esiintyviä häiriötilanteita hallitaan viranomaisten tavanomaisin toimivaltuuksin, voimassaolevaa lainsäädäntöä noudattaen ja yhteiskunnan turvallisuusstrategia sekä kokonaisturvallisuuden periaatepäätös huomioiden (Valtioneuvoston kanslia 2013). Erotuksena mainittakoon, että poikkeusoloilla tarkoitetaan valmiuslaissa määriteltyä yhteiskunnan tilaa, jossa ilmenee niin paljon tai niin vakavia häiriöitä tai uhkia, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavallisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö. Poikkeusolojen vallitsemisen toteaa valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. (Sanastokeskus 2014.)

Koko Suomen ja valtionhallinnon tilanteen jatkuvaa seurantaan suorittaa valtioneuvoston tilannekuvakeskus ja valtionjohdon tilannekuvan ylläpitäminen on määritelty valtioneuvoston kanslian strategiseksi tehtäväksi. Valtioneuvoston tilannekeskus tuottaa reaaliaikaista tapahtumatietoa ja toimivaltaisten viranomaisten tiedoista koottua tilannekuvaa valtionjohdon käyttöön. Valtionjohdon tilannetietoisuuden tukemiseksi tilannekeskuksessa kootaan ja sovitetaan tarvittaessa yhteen eri ministeriöiden ja toimivaltaisten viranomaisten ennakoivia katsauksia. Häiriötilanteissa valtioneuvoston tilannekeskuksella on suuri rooli eri ministeriöiden tilannekuvien yhteensovittamisessa ja valtionjohdon informoimisessa. (Turvallisuuskomitea 2014.)

2.2 Häiriötilanteet sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla

Suomessa kunnat vastaavat valtion tuella julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Erikoissairaanhoito järjestetään sairaanhoitopiireissä ja osa erikoissairaanhoitoidon

palveluista toteutetaan yliopistosairaaloiden erityisvastuualueilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017b.) Lisäksi julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden rinnalla toimivat yksityiset palveluntuottajat, joita voivat olla yritykset, järjestöt, ja säätiöt. Nämä voivat myydä tuottamiaan palveluita suoraan asiakkaille, kunnille tai kuntayhtymille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017c.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa yleisesti terveystalouden suunnittelusta, ohjauksesta ja toimeenpanosta Suomessa. Lisäksi ministeriö johtaa, valvoo ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017a.) Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen tavoitteena on turvata väestölle kaikissa olosuhteissa terveyden ja toimintakyvyn kannalta keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, terveellinen elinympäristö sekä toimeentulo (Turvallisuuskomitea 2014). Keskeistä on palveluiden jatkuvuuden turvaaminen häiriötilanteissa (Rapeli 2014). Palveluiden ja toimeentulon taso sopeutetaan vallitsevaan turvallisuustilanteeseen ja käytettävissä oleviin voimavaroihin. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä aluehallintovirastojen peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualueen kanssa. (Turvallisuuskomitea 2014) Lisäksi ministeriössä toimii valmiusyksikkö, joka muun muassa ylläpitää häiriötilanteissa tarvittavia tilannejohtamis- ja turvallisuusjärjestelyjä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011).

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla häiriötilanteita saattavat aiheuttaa esimerkiksi laajat epidemiat, vaaralliset tarttuvat taudit, talousveden saastuminen, kemialliset uhkat, säteily- ja muut ympäristöonnettomuudet sekä laajamittainen maahantulo (Turvallisuuskomitea 2015). Johdettaessa häiriötilanteita niin paikallisella, alueellisella tai valtakunnallisella tasolla tulee päätöksenteon tueksi varmistaa oikean tiedon saatavuus, tiedostaa toimivaltaisen ja toiminnasta vastuussa olevan viranomaisen käsitys tapahtuneesta, siihen vaikuttaneista tekijöistä sekä arvio tilanteen kehittymisvaihtoehdoista (Valtioneuvoston kanslia 2017). Erityisesti strategisen tason toimijoiden on hyödyllistä hankkia kokonaiskäsitys vallitsevasta tilanteesta (Kuusisto ym. 2005). Häiriötilanteessa

toimiminen vaatii nopeaa ja luotettavaa tilannekuvan muodostamista ja tilannetietoisuuden jatkuvaa ylläpitoa (Keränen ym. 2016). Tässä tutkimuksessa keskityttiin laajamittaisen maahantulon aiheuttamaan potentiaaliseen häiriötilanteeseen sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla valtakunnallisesta, koko Suomen kattavasta, näkökulmasta.

2.2.1 Laajamittainen maahantulo sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla

Yhdeksi mahdolliseksi häiriötilanteita sosiaali- ja terveydenhuollossa aiheuttavaksi uhkakuvaksi on määritelty laajamittainen maahantulo (Turvallisuuskomitea 2014). Laajamittainen maahantulo on määritelty tilanteeksi, jossa maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti ole normaalijärjestelyin mahdollista. Tällöin maahantulijoiden majoittaminen ja elintarvike- sekä terveydenhuollon järjestäminen sitoisivat merkittävästi yhteiskunnan voimavaroja. (Puolustusministeriö 2010.) Laajamittaisen maahantulon tilanne voi syntyä vaiheittain tai äkillisesti (Sisäministeriö 2017). Tilanne voi olla seurausta joukkopaosta tai jonkin valtion tahallisesta toiminnasta (Puolustusministeriö 2010).

Laajamittainen maahantulo voi ilmetä valtakunnallisena, alueellisena tai paikallisena häiriötilanteena. Sisäministeriön laatimassa Varautuminen laajamittaiseen maahantuloon -ohjeessa mainitaan, että tulijoiden määrä laajamittaisessa maahantulossa voi ylittää 20 000 henkilön vuositason. Maahantulijoiden määrälle ei kuitenkaan ole asetettua tarkkaa rajaa, koska olennaista on tulijoiden määrän kasvun nopeus suhteutettuna viranomaisten kykyyn rekisteröidä tulijat ja järjestää heille majoitus. (Sisäministeriö 2015a.) Laajamittaisen maahantulon tilanteeseen liittyy siis oleellisesti kyky vastaanottaa maahantulijat ja järjestää heille tilanteen edellyttämä perusturva (Puolustusministeriö 2010, 28).

Suomessa sisäministeriön alainen Maahanmuuttovirasto eli Migri vastaa turvapaikanhakijoiden vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta sekä turvapaikkahakemusten käsittelystä (Sisäministeriö 2016c). Maahanmuuttovirasto on kilpailuttanut terveyspalveluiden tuottamisen vastaanottokeskuksille. Vaikka terveyspalveluiden tuottamisesta on sovittu yksityisten palveluntuottajien kanssa, on mahdollista, että laajamittaisen maahantulon tilanteessa joudutaan turvautumaan myös julkisen puolen palveluihin. (Haaranen 2015.)

3 TILANNETIETOISUUS

Tilannetietoisuudesta, englanniksi situation awareness, puhuttaessa käsitellään informaatiota ja päättelyä. Se on ilmiönä monitahoinen ja sillä on suuri rooli informaation jakamisessa sekä erityisesti tulevaisuuden tapahtumien ennakoimisessa. (Norri-Sederholm ym. 2014.) Tilannetietoisuuden käsite on lähtöisin ilmailualalta, ja termin käyttö sekä soveltaminen on levinnyt nopeasti myös muille aloille (Endsley 2000). Ilmailualan lisäksi tilannetietoisuuden tutkimusta on tehty muun muassa maanpuolustuksen, psykologian, pelastustoiminnan ja ensihoitopalvelun näkökulmasta (Norri-Sederholm 2015). Tilannetietoisuutta on tutkittu myös osana henkilön ei-tekniisiä taitoja anestesian (Fletcher ym. 2003), kirurgian (Flin ym. 2008), hoitotyön (Yule ym. 2006) ja farmasian (Irwin & Weidmann 2015) kontekstissa. Tutkimuksissa tilannetietoisuuden on katsottu olevan kriittinen tekijä päätöksenteon ja toimintakyvyn tehokkuuden kannalta muun muassa hätätilanteiden hallinnassa (Endsley 2015c). Tilannetietoisuus ilmenee esimerkiksi ympäristön tarkkailussa, tilanteiden ennakoinnissa ja mahdollisten riskitekijöiden tunnistamisessa (Irwin & Weidmann 2015). Tilannetietoisuuden käsitteen kokonaisuuden juuret ovat kognitiivisessa psykologiassa ja ihmistieteissä (Wickens 2008). Byrne (2015) on esittänyt, että tilannetietoisuuden käsite on levinnyt niin laajalle myös operatiivisessa käytössä, koska se on helposti omaksuttava ajatusmalli, jota voidaan soveltaa tarkasteltaessa ja pyrittäessä parantamaan ihmisten toimintakykyä.

3.1 Tilannetietoisuuden määritelmiä

Tilannetietoisuus on ollut tieteellisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteena jo kohtuullisen pitkään. Dominguez ym. (1994) ovat kirjallisuuskatsauksessaan koonneet viisitoista erilaisia tilannetietoisuuden määritelmää, joista vanhimmat ovat 1980-luvun puolivälistä. Useat näistä ensimmäisistä määritelmistä ovat hyvin vahvasti linkittyneet tilannetietoisuuteen lentäjän näkökulmasta. Pyrkimyksenä yhdistää hajallaan olevia tutkimuslinjoja on nämä viisitoista määritelmää analysoitu ja analysoinnin perusteella esitetty

määritelmä, jonka mukaan tilannetietoisuus on jatkuvaa informaation hankintaa ympäristöstä, hankitun informaation ja aikaisemman tiedon yhdistämistä yhtenäisen mentaalisen kuvan luomiseksi ja muodostetun kuvan käyttämistä tulevaisuuden tapahtumien ennakkointiin. (Dominguez ym. 1994.)

Tilannetietoisuutta on pyritty myös määrittelemään yksinkertaisemmin, josta esimerkkinä mainittakoon Jeannot ym. (2003) esittämä määritelmä, jonka mukaan tilannetietoisuus on sitä, mitä tulee tietää, jotta välttyy tulemasta yllätetyksi. Erilaiset määritelmät ovat lähestyneet tilannetietoisuutta eri näkökulmista ja toiset käyttävät tilannetietoisuutta kuvatessaan prosessia, jossa kerätään tietoa toimintaympäristöstä ja osa käyttää tilannetietoisuuden käsitettä tarkoittaessaan tulosta, jatkuvasti kehittyvää tilannemallia, joka syntyy tiedonkeruuprosessin tuloksena (Endsley 2015b). Esimerkiksi Flin ym. (2008) kuvaa tilannetietoisuutta kognitiiviseksi prosessiksi, jolla rakennetaan ja ylläpidetään tietoisuutta tilanteesta tai tapahtumasta. Tähän prosessiin kuuluvat jatkuva ympäristön tarkkailu, sen ymmärtäminen mitä ympäristössä on meneillään ja tapahtuvien muutosten huomioiminen. Tällöin tilannetietoisuus toimii myös ensimmäisenä vaiheena päätöksenteossa. Tilannetietoisuuden prosessin elementtejä ovat informaation kerääminen, informaation ymmärtäminen aikaisemmin hankittua tietoa hyödyntäen ja tulevaisuuden vaiheiden ennustaminen. (Flin ym. 2008.) Prosessimaista määritelmää kuvaa myös Singh ym. (2012), jotka ovat määritelleet neljä tilannetietoisuuteen sisältyvää tasoa, jotka ovat informaation havaitseminen, informaation ymmärtäminen, tulevaisuuden tapahtumien ennakoiminen ja kolmeen ensimmäiseen tasoon perustuva tilanteeseen sopivimpien ratkaisujen valitseminen. Enemmän prosessin lopputulosta kuvaa Artman (1999) esittämä määritelmä, jonka mukaan pyrittäessä hallitsemaan dynaamisesti muuttuvaa tilannetta täytyy ymmärtää, miten tilanne kehittyy ja tietää sen tarkka tila eri ajanhetkillä, mikä tarkoittaa, että toimijalla tulee olla tilannetietoisuutta.

Tilannetietoisuuden eri määritelmille on katsottu olevan yhteistä tilanteen tietäminen ja ymmärtäminen, tulevien muutosten tai mahdollisten ongelmien ennakoiminen ja tilanteen etenemisen ennustaminen sekä kyseisten tietojen perusteella tehdyt päätökset

(Norri-Sederholm 2015). Monista eri tutkimuksissa esitetyistä tilannetietoisuuden määritelmistä Mica Endsleyn (1988) informaation prosessointiin perustuva kolmen tason malli on kaikista tunnetuin ja käytössä hyvin laajasti (Dominguez ym. 1994, Jeannot 2000, Norri-Sederholm 2015, Salmon ym. 2008). Endsley (1988) on määritellyt, että tilannetietoisuus on toimintaympäristössä olevien elementtien havaitsemista aika ja paikka huomioon ottaen, elementtien merkityksen ymmärtämistä ja niiden lähitulevaisuuden tilan ennustamista (Endsley 1995, Endsley ym. 2000). Tilannetietoisuuden näkökulmasta ei riitä, että toimija on tietoinen lukuisista yksittäisistä tiedoista. Se vaatii myös kehittyneempää tilannetajua ja arviota tulevaisuuden kehityksestä suhteessa organisaatiolle olennaisiin päämääriin. Tilannetietoisuus ilmentää toimijan ymmärrystä tilanteen kokonaisuudesta ja muodostaa näin pohjan päätöksenteolle. Toisin sanoen tilannetietoisuus on tietämyksen taso, joka syntyy tilannetietojen hankinnan ja tilanteen kokonaiskuvan rakentamisen lopputuloksena. Tilannetietoisuuteen ja sen muodostumiseen vaikuttavat henkilön päämäärät ja odotukset, jotka ohjaavat informaation hankintaan sekä tulkintaa. (Endsley 1995.)

Tässä tutkimuksessa tilannetietoisuuden käsitteenä käytetään Endsleyn tilannetietoisuuden mallia. Se sopii tiedontarpeiden tutkimiseen, koska malli perustuu tiedonprosessointiin. Lisäksi se mahdollistaa tilannetietoisuuden tarkastelun erotettuna päätöksenteosta ja ottaa huomioon toimijan tavoitteet sekä päämäärät.

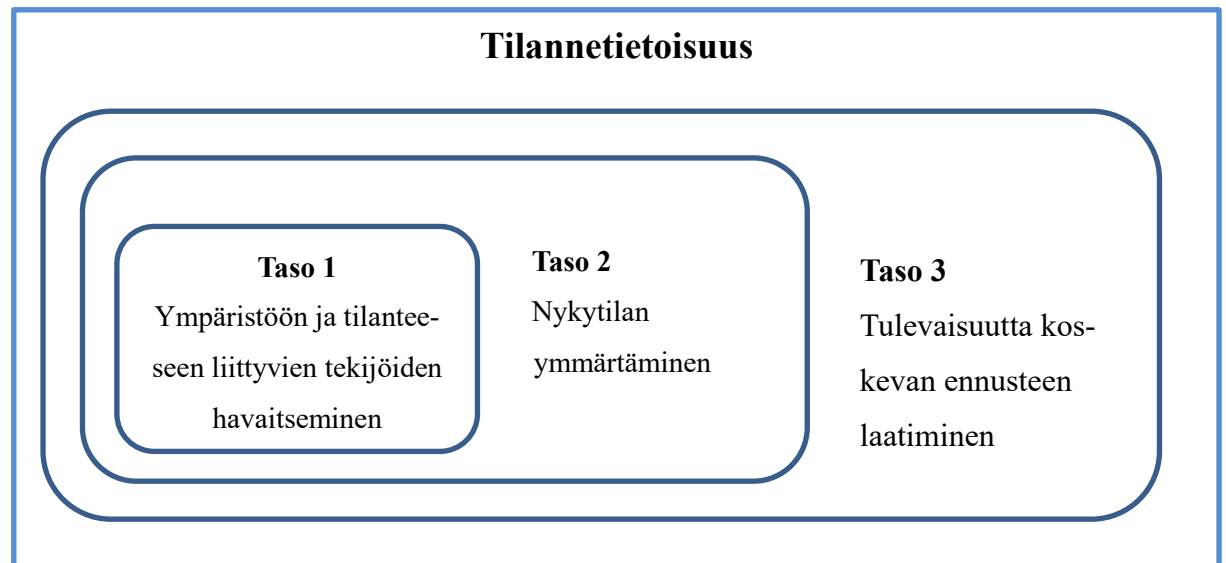
3.1.1 Tilannetietoisuuden määritelmän eri tasot

Endsley (1995) mukaan tilannetietoisuutta voidaan tarkastella lähemmin jakamalla malli kolmeen tasoon. Tilannetietoisuuden ensimmäinen taso käsittää tarvittavien tilannetekijöiden havainnoimisen toimintaympäristöstä. Tulee siis tietää tarpeellisten tekijöiden vallitseva tila, ominaisuudet ja dynamiikka. (Endsley 1995.) Tärkeitä tilannetekijöitä esimerkiksi operaation kannalta voisivat olla kohteet, tapahtumat, ihmiset, järjestelmät sekä ympäristötekijät ja vallitsevia tiloja paikkatiedot, olosuhteet sekä toteutetut

toimet (Cuevas ym. 2011). Jos tärkeää tietoa jää huomaamatta todennäköisyys muodostaa virheellinen tilannekuva kasvaa. Vaikka ympäristöstä havainnoitavat tekijät vaihtelevat eri aloilla ja eri tilanteissa, tilannetietoisuuden luonne ja mekanismit voidaan kuvata yleisesti. (Endsley ym. 2000.)

Toisella, nykytilan ymmärtämisen tasolla tulkitaan, yhdistellään ja luodaan synteesiä ensimmäisen tason tiedoista, jolloin muodostetaan ymmärrys vallitsevasta nykytilasta toimintaympäristössä (Endsley 1995). Tällä tilannetietoisuuden tasolla tulee myös pohtia, onko hankittu informaatio merkityksellistä toiminnan ja asetettujen tavoitteiden kannalta (Endsley 2000). Toisen tason tilannetietoisuus on siis syvempää kuin pelkän datan vastaanottaminen. Toimintaympäristöstä ja tilanteesta hankittuja tietoja yhdistellään myös aikaisempaan tietoon ja niiden merkitystä pohditaan myös asetettujen tavoitteiden ja päämäärien kannalta. (Endsley 1995).

Kolmannella, tulevaisuuden ennustamisen tasolla pyritään luomaan ainakin lähitulevaisuuden ennuste tapahtumien kehittymisestä. Kolmas taso voidaan nähdä myös tilannetietoisuuden korkeimpana tasona ja se muodostuu ensimmäisestä ja toisesta tasosta. (Endsley 1995.) Kolmannella tasolla suoritettavalla arvioinnilla varmistetaan myös mahdollisimman oikea-aikainen päätöksenteko (Endsley 2000). Tilannetietoisuuden kolme tasoa esittävät kehittyvää tilannetietoisuuden tilaa, mutta tasot eivät ole lineaarisia keskenään (Endsley 2015b). Eri tasoihin jaettu malli kuvaa, miten tilannetietoisuus muodostuu informaation prosessoinnin ketjuna. Tilanteet muuttuvat jatkuvasti, joten tilannetietoisuuden on myös kehityttävä jatkuvasti. (Endsley 2000.) Kuviossa 1 on esitetty tilannetietoisuuden eri tasot ja tilannetietoisuuden kokonaisuuden muodostuminen niiden pohjalta.

Kuvio 1. Tilannetietoisuuden määritelmän eri tasot. Mukailten Endsley (1995).

Toisen ja kolmannen tason tilannetietoisuuden on todettu olevan erittäin kriittisiä tehokkaan toiminnan kannalta, kun toimintaympäristö on monimutkainen (Jones & Endsley 1996). Tilannetietoisuuden tasojen välinen vaikutus näkyy myös ylhäältä alaspäin. Tavoitteet, sen hetkinen ymmärrys tilanteesta ja laaditut ennusteet eli toisen ja kolmannen tason tilannetietoisuus ohjaavat toimijaa etsimään ensimmäiseen tasoon kuuluvaa tietoa, joka vahvistaa tai haastaa jo tehtyjä arvioita tai mahdollisesti täyttää tiedontarpeita. (Endsley 2015b.)

Tilannetietoisuus sisältää siis informaation merkityksen ymmärtämisen, merkityksen vertaamisen toimijan päämääriin ja päätöksenteolle hyödyllisten lähitulevaisuuden ennusteiden luomisen (Endsley 1995). Ajan merkitys korostuu pyrittäessä arvioimaan, kuinka nopeasti havaituilla toimintaympäristön tilannetekijöillä on vaikutusta organisaation tavoitteisiin ja tehtäviin (Endsley 2000). Lisäksi oleellista mallissa on myös mahdollisten tulevien ongelmien havaitseminen ja identifiointi, ennakoiva ajattelu, selityksien muodostaminen sekä vaikutussuhteiden havainnoiminen (Endsley 2015b). Tilannetietoisuus muovautuu jatkuvasti sisäisten ja ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa (Endsley 2015a).

3.1.2 Tilannetietoisuuden muodostuminen

Tilannetietoisuuden muodostumisen kannalta olennaista on toimintaympäristöstä saatava tieto (Norri-Sederholm 2015). Yksinkertaisesti ilmaistuna tilannetietoisuutta muodostetaan kaikista mahdollisista informaation lähteistä. Tilannetietoisuuden muodostumista ei voi ajatella passiivisena tiedon vastaanottamisena, vaan se vaatii aktiivista toimintaa ja tiedonhankintaa. (Endsley 1995.)

Ollakseen arvokasta tulee tilannetta koskevan tietoisuuden sisältää kaikki tilannetta koskevat olennaiset tiedot, olla ajantasainen ja asiantuntevasti tulkittu sekä ilmentää tilanteen aiheuttamia vaikutuksia. Itse tilannetta koskevan tiedon lisäksi tulisi toimijalla olla myös tietoisuutta kontekstuaalisista tiedoista, joita voivat olla esimerkiksi kulttuuriset tekijät, tilanteen historialliset taustat ja samankaltaiset aikaisemmat tilanteet. (McGuinness 2004.) On myös huomattava, että toimintaympäristössä voi olla tietoa, josta toimija ei ole tietoinen. Kyseinen tieto ei tällöin muodosta tilannetietoisuutta. (Endsley 2015b.) Nykyisin ongelmana ei ole tiedon puute, sillä erilaiset, usein automaattiset järjestelmät tuottavat ison määrän dataa helposti. Haastavampaa on löytää tarvittava tieto mahdollisimman nopeasti ja muodostaa siitä eheä kokonaisuus. Ilmiselvää on, että suurempi määrä dataa ei tarkoita automaattisesti suurempaa informaation määrää. Järjestelmien tulisi tuottaa tietoa helposti hyödynnettävässä muodossa. (Endsley 2000.) Tutkittaessa leikkaustiimin tilannetietoisuutta terveydenhuollossa on havaittu, että osa jäsenistä arvioi tiedonhankinnan olevan usein riittämätöntä, vaikka tiedon ymmärtämisen arvioidaan olevan riittävällä tasolla. Riittävään tiedonhankintaan tulee siis kiinnittää huomiota. (Wauben ym. 2011.)

Koska tilannetietoisuus on kriittinen tekijä päätöksenteon ja toiminnan kannalta, tulisi jokaisella toimialalla pyrkiä löytämään tapoja ja menetelmiä, joilla tilannetietoisuutta voidaan parantaa (Endsley & Robertson 2000). Tilannetietoisuutta on tutkittu myös valitsevan tilannetietoisuuden tason mittaamisen näkökulmasta ja erilaisia mittaamenetelmiä tilannetietoisuuden tason selvittämiseksi on myös vertailtu (esim. Endsley ym.

2000, Jeannot ym. 2003). Tässä tutkimuksessa ei niinkään pyritty arvioimaan vallitsevan tilannetietoisuuden tasoa, joten mittaamismenetelmiä ja niiden eroja ei vertailtu syvällisemmin.

3.1.3 Tilannetietoisuuden lähikäsitteitä

Tutkittaessa tilannetietoisuutta erilaisilla lähestymistavoilla on tilannetietoisuudelle määritelty erilaisia lähi- ja alakäsitteitä. Esimerkiksi Endsley (1995) tarkasteli tilannetietoisuutta yksilön näkökulman lisäksi myös tiimissä, jossa yksilöt työskentelevät yhdessä, jolloin puhutaan tiimin tilannetietoisuudesta. Tällöin tiimin tehdessä päätöksiä ja toteuttaen erilaisia tehtäviä voidaan tiimin sisällä nähdä olevan yhteistä tilannetietoisuutta. Tiimin tilannetietoisuus muodostuu jokaisen yksilön tilannetietoisuudesta, jotka menevät joiltain osin päällekkäin muiden tiimin jäsenten tilannetietoisuuden kanssa. Tällöin tiimin tilannetietoisuus voidaan nähdä asteena, jolla jokainen tiimin jäsen omaa hänen vastualueen hoitamiseen vaadittavaa tilannetietoisuutta. (Endsley 1995.) Tällöin voidaan tarkastella erilaisia menettelytapoja, joita tehokkaasti toimivat tiimit käyttävät hankkiessaan tilannetietoisuutta (Schulz ym. 2013).

Voidaan puhua myös jaetusta tilannetietoisuudesta, englanniksi *distributed situation awareness*. Tiimin jäsenillä on yksilön vastualueita koskevia tilannetietoisuuden vaatimuksia ja joissakin tapauksissa nämä vaatimukset ovat osittain päällekkäisiä toisen tiimin jäsenen vaatimusten kanssa, jolloin syntyy jaettua tilannetietoisuutta koskevaa tilannetietoisuuden tarvetta. (Wright ym. 2004) Jaetun tilannetietoisuuden määritelmään kuuluu, että jokaisella yksilöllä on erilainen tilannetietoisuus samassakin tilanteessa, koska tilannetietoisuus riippuu yksilön tehtävistä ja asetetuista tavoitteista (Salmon ym. 2008). Tilannetta, jossa yhdellä tiimin jäsenellä on riittävä tilannetietoisuus, mutta informaatiota ei ole onnistuneesti jaettu toisille tiimin jäsenille, jotka sitä tarvitsevat, ei voi pitää toimivana (Endsley 2015b). Jaetun tilannetietoisuuden lähestymistavalla pyritään tarjoamaan täydentävää mallia yksilöorientoituneelle näkökulmalle tarkasteltaessa tilan-

netietoisuutta yhteistyötä vaativissa tilanteissa (Salmon ym. 2008). On todettu, että tiimien tulisi keskittyä myös kommunikaationsa laatuun parantaakseen jaettua tilannetietoisuutta ja edistääkseen tilanteista suoriutumista (Sorensen & Stanton 2013).

Kuusisto ym. (2015) käyttävät tutkimuksissa käsitettä tilanneymmärrys, joka on ihmisen kognitiivinen tulkinta tilanteesta ja tilannetietoisuudesta laajassa ympäristössä. Tilanneymmärrystä omaava toimija tietää, mitkä tekijät omaan toimintaan ja muihin toimijoihin tilanteessa vaikuttavat sekä miten tilanne voi kehittyä. Lisäksi tilanneymmärryksen käsitteeseen sisältyy tieto siitä, miten tulevaisuudessa pitää toimia. Tilanneymmärrys edellyttää tilannetietoisuuden lisäksi kykyä ennakoida ja nähdä välittömän ajallisen sekä paikallisen toiminnan ulkopuolelle. (Kuusisto 2005b.) Tilanneymmärrys riippuu paljon tilanteessa mukana olevien yksilöiden osaamisesta, tiedoista ja kokemuksesta (Kuusisto ym. 2015). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käytetä tilanneymmärryksen käsitettä, vaikka se on määritelmän tasolla hyvin samanlainen Endsleyn (1995) määritelmän kanssa.

3.2 Tiedontarpeet

Erilaisten organisaatioiden toiminnan sujuvuus ja toimintamahdollisuudet riippuvat niiden kyvystä havaita toimintaympäristöstä tulevaa informaatiota ja muodostaa siitä tietoa, jonka avulla on mahdollista sopeutua tehokkaasti ulkoisiin muutoksiin (Choo 2002). Päätöksentekijät tarvitsevat sekä uutta informaatiota että aikaisempaa tietämystä ymmärtääkseen vallitsevaa ja mahdollisia tulevia tilanteita (Kuusisto ym. 2005). Informaation näkökulmasta päätöksentekijät hyödyntävät toimintaympäristöstä hankkimaansa tietoa säilyttääkseen tai muuttaakseen organisaation rakenteita ja prosesseja (Choo 2002). Yleisimpiä tapoja käsitteellistää toimijoiden tietovarantoja on jakaa ne dataksi, informaatioksi ja tiedoksi, joiden välillä voidaan katsoa olevan hierarkkinen suhde (Maier 2004). Choon (2006) mukaan informaation saanti riippuu kyvystä yhdistellä dataa ja tieto taas perustuu kokemuksen kerryttämiselle. Kuitenkaan tieto ei ole vain infor-

maation lisääntymistä ajan myötä vaan informaation muuntaminen tiedoksi syntyy kahden toisiaan täydentävän dynamiikan yhdistämisen tuloksena. Näistä ensimmäinen on datan hankkimista ja yhdistämistä informaatioksi, jolloin datasta muodostetaan jokin kaava tai järjestys. Toinen on ihmisen toiminta dataa ja informaatiota käyttäen, jolloin aikaisemmin hankittua tietoa ja kokemusta yhdistellään juuri muodostettuun informaatioon, jolloin toimijan kannalta keskeinen ja tärkeä tietoa hahmotetaan ympäristöstä. (Choo 2006.)

3.2.1 Tieteellisesti tutkitut tiedontarpeet

Erilaisia tiedontarpeita esiintyy erilaisissa tilanteissa (Norri-Sederholm ym. 2014). Derin (1983) mukaan todelliselle tiedontarpeelle on ominaista, että tarvittava tieto on merkityksellistä toimijalle ja tieto on jollakin tapaa tarkoituksenmukaista (Savolainen 2010). Tiedontarpeita ilmenee, kun toimija tunnistaa aukkoja ymmärryksensä ja ympäristön vaatimusten välillä. Tiedontarpeet eivät ilmene täysin valmiiksi muotoiltuina, vaan ne kehittyvät ajan kuluessa ja tilanteen kehittyessä. Tiedontarpeita ja tiedon käyttämistä tulisi tarkastella työtehtävän, organisaation ja sitä ympäröivän sosiaalisen asetelman puitteissa, koska ne vaihtelevat riippuen toimijan roolista erilaisissa ammatillisissa tiimeissä tai sosiaalisissa ryhmissä ja kulloinkin kyseessä olevan tehtävän asettamista erityisistä vaatimuksista. (Choo 2006.) Vaikka tiedontarpeen täsmällinen määrittäminen on haastavaa, on se silti hyödyllinen apukäsite viitattaessa eri tekijöihin, jotka saavat yksilön tai organisaation aloittamaan tiedon hankinnan (Savolainen 2010).

Tiedontarpeet ohjaavat tiedonhankintaa. Hankinnan täytyy siten vastata asianmukaisesti toimijan tai organisaation havaitsemiin tarpeisiin. (Choo 2002.) Erilaisten toimintaympäristön signaalien ja merkkien valikoituminen havainnoitaviksi kohteiksi sekä niiden ryhmittely perustuu yksilön aikaisempaan tietämykseen (Choo 2006). Toimijan tai organisaation tiedontarpeiden ymmärtämistä vaaditaan myös suunniteltaessa päätöksentekoa tukevia järjestelmiä (Kuusisto ym. 2005).

Savolainen (2010) korostaa tilannelähtöisten tekijöiden vaikutusta tiedontarpeisiin. Eri-tyisesti syvennyttäessä jonkin ongelman kokonaisuuteen ja kontekstiin tulee huomioitavaksi suuri määrä elementtejä, jotka koskevat aiheen lisäksi myös täysin tilannekohtaisia ominaisuuksia (Choo 2006). Tunnistaessaan tiedontarpeita toimijat etsivät informaatiota muuttuvan toimintaympäristön merkittävistä ominaisuuksista, jotta he ymmärtäisivät vallitsevaa tilannetta ja päätöksenteko sekä ongelmien ratkaisu olisi mahdollista. Tarvittavaa informaatiota määrittävät kyseisen aihealueen asettamat vaatimukset ja vallitseva tilanne. Tärkeä näkökohta tiedontarpeita tarkasteltaessa on määrittää myös se tieto mikä ei ole tilanteessa tarpeellista. (Kuusisto 2005b.) Organisaatioiden toimintaa voidaan sujuvoittaa, mikäli toimijat kykenevät ymmärtämään minkälaista tietoa toinen ryhmä tarvitsee ja miten tarvittava tieto välitetään mahdollisimman selkeästi (Endsley & Robertson 2000).

3.2.2 Tilannetietoisuus ja tiedontarpeet

Tarkasteltaessa tilannetietoisuuden muodostamisen kannalta välttämättömiä ympäristöön ja tilanteeseen liittyviä tekijöitä havaitaan, etteivät kaikki nämä tekijät ole yhtä tärkeitä samanaikaisesti (Endsley & Rodgers 1994). Tilannetietoisuuteen vaikuttavat jatkuvasti myös aikaisemmat päätökset. Jos lyhytnäköisiä tai hätiköityjä päätöksiä tehdään huonon informaation perusteella, aiheutuu ketjureaktio, jossa edellinen päätös ohjaa tiedonetsintään, jolloin seuraavaan päätöksen tueksi saatavilla oleva informaatio voi olla virheellistä. (Busby & Witucki-Brown 2011.)

Tiedontarpeita tilannetietoisuuden kontekstissa ovat tutkineet Endsley & Rodgers (1994) lennonjohdon, Endsley ym. (1998) lentäjien ja Endsley & Robertson (2000) lentokoneiden kunnossapidon näkökulmasta. Näissä tutkimuksissa on hyödynnetty tavoitteen ohjaamien tehtävien analysointi -metodia, englanniksi goal-directed task analysis, GDTA. Metodi perustuu Endsleyn (1995) tilannetietoisuuden käsitteeseen ja malliin. Tilannetietoisuuden vaatimukset on määritelty dynaamisiksi tiedontarpeiksi, jotka liittyvät toimijan tärkeimpään päätavoitteeseen tai ala-tavoitteisiin. GDTA:n avulla pyritään

määrittelemään tiedontarpeet, eikä niinkään keskity siihen, kuinka tarvittava tieto tul-
laan hankkimaan. Metodissa jokaiselle päätöksentekotilanteelle olennaiset tiedontarpeet
on järjestetty kutakin Endsleyn (1995) mallin mukaista tilannetietoisuuden tasoa koh-
den. (Jones ym. 2013.)

Tiedontarpeita koskettaa myös Kuusiston (2005a) tutkimus, jossa mielenkiinnon koh-
teena olivat valtion ylimmän johdon ja keskushallinnon informatiovirrat. Tutkimuk-
sessa todettiin, että eri toimijoiden toimintakulttuureissa ja tiedontarpeissa on eroja. Toi-
mittaessa nopeasti muuttuvissa tilanteissa, kuten kriisi- ja häiriötilanteissa, korostuvat
oikeiden ja varmennettujen tilannetietojen saatavuus sekä päivittäminen. Tietoa ja tie-
dontarpeita käsitellään myös Norri-Sederholmin (2015) väitöskirjassa, jossa tietoa ja
tiedontarpeita tarkasteltiin hätäkeskuspäivystäjän ja ensihoidon kenttäjohtajan näkökul-
masta. Väitöskirjassa on hyödynnetty Kuusiston (2004) tiedonvaihdon mallinnusta
(Norri-Sederholm 2015).

Tietoa voidaan hyödyntää ennakoitaessa mahdollisia tilanteita ja jo realisoituneiden ti-
lanteiden hoidossa. Jos uhkaksi arvioitu tilanne toteutuu, tarvitaan tietoa tilanteesta mi-
nimoimaan sen aiheuttamia seurauksia. (Kuusisto ym. 2004.) Tilanteen seurannan, toi-
mintavaihtoehtojen etsinnän ja päätöksenteon on katsottu olevan sisällöllisesti erittäin
tärkeitä tietokategorioita häiriötilanteissa (Kuusisto 2005b). Meneillään olevan tilanteen
ymmärtämiseksi toimijat tarvitsevat informaatiota saatavilla olevista resursseista ja re-
surssitarpeista (Kuusisto ym. 2004). Tilannetietoisuuden ja toiminnan suunnittelun kan-
nalta erittäin oleellinen tieto koskee tilanteen tai tapahtuman aikajännettä. Toimijan tu-
lisi ymmärtää kuinka paljon aikaa on käytettävissä ennen kuin joku tilanne alkaa tai tie-
tyt toimet tulee toteuttaa. (Endsley 2015b.) Aikajänneet eri toiminnan tasoilla eroavat
toisistaan. Strategisen toiminnan tasolla aikajänne on yleensä pidempi kuin operatiivi-
sella tai taktisella tasolla. (Kuusisto ym. 2005.)

Keskushallinnon tiedontarpeiden näkökulmasta on tärkeää, että paikallisella tai alueellisella tasolla kerätty informaatio yleistetään, jotta se soveltuu päätöksentekoon koko valtion kattavalla tasolla. Valtion tason toimijat tarvitsevat yleisellä tasolla olevaa kuvaa tilanteesta, kun taas alueellisen ja paikallisen tason toimijat tarvitsevat yksityiskohtaisempaa tietoa. (Kuusisto ym. 2004.) Kuusisto ym. (2004) tuovat kuitenkin esille, että myös valtiontason toimija voi joissain tilanteissa tarvita tietoa tilanteen pienistäkin yksityiskohdista. Toiminnan kannalta on myös olennaista siirtää tietoa onnistuneesti (Endsley 2015b).

3.3 Tilannetietoisuus ja päätöksenteko

Henkilön tilannetietoisuus on erittäin kriittinen tekijä päätöksentekoprosessien onnistumisen kannalta jokaisessa dynaamisessa tilanteessa, esimerkiksi ilmailun ja terveydenhuollon alalla (Singh ym. 2006). Erityisesti tilannetietoisuuden kolmannen tason tiedot, jotka koskevat tulevaisuuden kehityssuuntia varmistavat oikea-aikaisen päätöksenteon ja toiminnan (Endsley 2000). Aikaisemmin on havaittu, että informaation hyödyntäminen eroaa itse päätöksenteossa ja päätöksentekoa edeltävässä suunnittelussa. (Kuusisto ym. 2007.) Tiedon prosessointia tutkimalla on todettu, että lähestyttäessä päätöksenteon tasoa tiedon abstraktisuus kasvaa, mutta samanaikaisesti tiedon määrä laskee (Norri-Sederholm ym. 2014). Voisi ajatella, että tieto ikään kuin jalostuu.

Tilannetietoisuus, päätöksenteko ja toiminta ovat toisistaan erillä olevia vaiheita (Endsley 1995). Tilannetietoisuus on pohja, jonka esittämän kokonaisuuden mukaan toimijat voivat päättää kuinka toimia kyseisessä tilanteessa ja suorittaa tarvittavat toimenpiteet (Endsley 2000). Tilannetietoisuus edeltää päätöksentekoa ja sen hankkiminen on yksi tärkeimpiä vaiheita päätöksentekoprosessissa (Wright ym. 2004). Vaikka tilannetietoisuutta, päätöksentekoa ja toimintaa tarkastellaan teoreettisesti erillään ilmenevät ne usein nopeassa sykliässä lähes samanaikaisesti (Endsley 2015a). Ne myös vaikuttavat toisiinsa jatkuvasti (Endsley 2000). Esimerkiksi huonot aikaisemmat päätökset vaikutta-

vat seuraavan päätöksen pohjaksi saatavilla olevaan tietoon, jolloin sekin voi olla virheellinen (Busby & Witucki-Brown 2011). Tilannetietoisuus muokkautuu jatkuvasti, kun ympäristö muuttuu yksilöiden tekemien päätöksien tai toteutettujen toimien tai ulkoisten vaikutusten seurauksena (Wright ym. 2004). On kuitenkin mahdollista omata erinomainen tilannetietoisuus ja tehdä siltä vääriä päätöksiä ja vastaavasti onnistua tekemään hyviä päätöksiä huonolla tilannetietoisuudella (Endsley 2000).

3.4 Tilannetietoisuus Suomen valtionhallinnossa

Sanastokeskus (2014) laatimassa Kokonaisturvallisuuden sanastossa tilannetietoisuus määritellään päättäjien ja heidän avustajiensa päätöksiään varten tarvitsemaksi ymmärrykseksi tapahtuneista asioista, niihin vaikuttaneista olosuhteista, eri osapuolien tavoitteista ja tapahtumien mahdollisista kehitysvaihtoehdoista. Lisäksi mainitaan, että tilannetietoisuus voi pohjautua tilannekuvaan (Sanastokeskus 2014). Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa, joka on valtioneuvoston periaatepäätös, todetaan, että tarkoituksenmukainen ja nopea, oikeisiin tietoihin perustuvan tilannetietoisuuden merkitys korostuu erityisesti häiriötilanteissa, jolloin vaikutuksiltaan laaja-alaisiakin päätöksiä joudutaan tekemään nopeasti. Tilannetiedolla on myös suuri merkitys pyrittäessä johtamaan häiriötilannetta ennakoivasti hyödyntäen välittömästi riittäviä voimavaroja. Median ja kansalaisten odotusten vuoksi tilannetietoisuutta vaaditaan myös poliittiselta johdolta. (Puolustusministeriö 2010.)

Onnistunut kommunikaatio on merkittävä tekijä, jolla voidaan varmistaa tilannetietoisuuden jakaminen ja yhtenäinen toimintalinja. Eri toimijoiden muodostaman verkoston yhteyspisteet ovatkin kriittisiä kohtia tilannetietoisuuden siirtämisen kannalta. (Salmon ym. 2008.) Tiedonkulun varmistaminen on nostettu esille myös Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa. Erityisen tärkeää on valtiojohdon ajallisesti riittävän varhainen ja määrällisesti riittävä informointi. (Puolustusministeriö 2010.) Yhteistyötä vaativissa tilanteissa on hyödyllistä keskittyä koko järjestelmän koordinoituun toimintaan (Salmon ym. 2008). Valtinjohdon päättäjiä on kyettävä tukemaan muun muassa reaaliaikaisella tilanteen seurannalla sekä jatkuvalla ja ajantasaisilla resurssitiedoilla (Kuusisto 2005a).

4 TILANNEKUVA

Tilannekuva, englanniksi situation report tai situation picture, määritellään eri lähteissä ja asiansynteysissä hieman eri tavalla. Kuusisto (2005a) lyhyehkön määritelmän mukaan tilannekuva on tietystä tilanteesta saatu kuva tai käsitys. Kokonaisturvallisuuden sanaston määritelmän mukaan tilannekuva on koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä olevan tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä eri toimijoiden toimintavalmiuksista (Sanastokeskus 2014). McMaster & Baber (2009) mukaan tilannekuvassa esitetään yhteinen ymmärrys tilanteen luonteesta ja asianmukaisesta vastineesta. Valtionhallinnon toimintaa ohjaavan Yhteiskunnan turvallisuusstrategian määritelmän mukaan tilannekuva tarkoittaa asiantuntijoiden kokoamaa kuvausta häiriötilanteen vallitsevista olosuhteista ja siihen liittyvistä eri toimijoiden toimintavalmiuksista, häiriötilannetta edeltäneistä ja sen synnyttäneistä tapahtumista, taustatiedoista sekä tilanteen kehittymistä koskevista arvioista (Puolustusministeriö 2010). Kokonaisturvallisuuden sanaston ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategian määritelmät ovat likipitään samat. Endsleyn (1995) tilannetietoisuuden mallissa pohjan tilannekuvalle luovat ensimmäisen tason tilannetta ja toimintaympäristöä koskevat tiedot. Tällä tasolla pyritään havaitsemaan ne olennaiset ja tärkeät tiedot, joiden varaan toisen ja kolmannen tason tilannetietoisuus rakentuu. Jos ensimmäisen tason tiedot ovat puutteelliset kasvaa todennäköisyys muodostaa tilanteesta väärä tilannekuva. (Endsley 2000.)

Tilannekuvan kohdalla on hyvä määritellä myös sen suhde tilannetietoisuuteen. On todettu, että tilannekuva ja tilannetietoisuus syntyvät tiedon saamisen sekä tulkinnan kautta (Kuusisto 2005a). Yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaan tilannekuva antaa perusteet tilannetietoisuudelle (Puolustusministeriö 2010). McMaster & Baber (2009) lähestymistavan mukaan tilannekuva perustuu tilannetta koskevaan syvempään tietoisuuteen eli tilannetietoisuus on olemassa ennen tilannekuvaa, mikä soveltuu myös Endsleyn (1995) tilannetietoisuuden määritelmän lähtökohtiin. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään jälkimmäistä ajatusmallia eli tilannetietoisuus on hankittava ennen kuin toimija voi muodostaa tilannekuvan. Tällöin tilannekuvaa voidaan hyödyntää jaettaessa tilannetietoisuuden perusteita toimijoiden kesken.

Usein puhutaan myös yhteisestä operationaalisesta tilannekuvasta, englanniksi common operational picture. Yhteinen tilannekuva on samanaikaisesti useamman toimijan käytössä oleva tilannekuva ja käsitys jostakin, joka on näille toimijoille jollain tapaa yhteistä (Horsmanheimo ym. 2017). Häiriötilanteissa yhteisen tilannekuvan muodostaminen ja tiedon jakaminen kaikkien tilanteen hoidon kannalta oleellisten tahojen käyttöön on keskeistä kriisitilanteen menestyksellisessä hoidossa (Keränen ym. 2016). Valtionhallinnon ohjausteksteissä ei välttämättä määritellä erikseen yhteistä tilannekuvaa, sillä ajatuksena on, että jokainen toimija tuottaa tilannekuvaa omalta hallinnonalaltaan (Turvallisuuskomitea 2015).

4.1 Tilannekuvan hyödyntäminen

Valtakunnallista johtamista edellyttävissä tilanteissa valtionjohdolla on oltava tilannekuva, joka mahdollistaa oikea-aikaisen päätöksenteon ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen johtamisen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008). Tilannekuvatoiminnan tarkoituksena on luoda vastuussa oleville toimijoille yhteinen ja luotettava käsitys meneillään olevasta tilanteesta (Valtioneuvoston kanslia 2009). Oikean tiedon saatavuus ja luotettava tilannekuva, toimivaltaisen viranomaisen käsitys tapahtuneesta sekä siihen vaikuttaneista tekijöistä ja mahdollinen arvio tilanteen kehitysvaihtoehtoista luovat edellytykset päätöksenteolle ja johtamiselle (Valtioneuvoston kanslia 2013). Kyky löytää oleellinen tieto erilaisten lähteiden antamasta tietotulvasta on häiriötilanteessa haastavaa jo pelkän tiedon valtavan määrän takia (Keränen ym. 2016).

Tilannekuvan merkitystä häiriö- ja kriisitilanteen hallinnassa ei voi vähätellä. Esimerkiksi vuonna 2004 Thaimaahan iskeneen tsunamin onnettomuustutkinnassa on havaittu, että keskitetyn ja jatkuvasti ajantasaisen tilannekuvan puute haittasi huomattavasti Suomessa toimineen ja suomalaisten evakuoiteja johtaneen valmiuspäällikkökokouksen toimintaan (Onnettomuustutkintakeskus 2005). Tulee kuitenkin muistaa, ettei tilannekuvatoiminta ja tilannekuvan muodostaminen liity välttämättä varsinaiseen häiriötilanteeseen, vaan se voi olla osa normaalia toimintaa. Esimerkiksi kaikilla pelastuslaitoksilla

on päivittäisessä käytössä sisäministeriön ylläpitämä pelastustoimen tilannekuvajärjestelmä, johon päivittyvät muun muassa hätäkeskuksesta välitetyt tehtävät. (Horsmanheimo ym. 2017.)

Kriisin tai häiriötilanteen laajuuden arvioiminen liittyy aina tilannekuvan rakentumiseen (Tikka ym. 2010). Valtionhallinnossa tilannekuvakokonaisuus muodostetaan yleensä verkostoitunutta toimintamallia hyväksikäyttäen eri lähteistä (Puolustusministeriö 2010). Nykyään myös sosiaalista mediaa voidaan hyödyntää tilannekuvan tekemisessä (Turvallisuuskomitea 2015). Kriittistä infrastruktuuria tilannetietoisuuden näkökulmasta tutkittaessa on todettu, että pelkän datan jakaminen ei ole tilannekuvan jakamista, koska numeroarvoihin ei ole liitetty merkitystä tai tulkintaa (Horsmanheimo ym. 2017).

Häiriötilanteessa tilannekuvan kokoaminen ja sen välittäminen eri toimijoiden kesken saattaa olla aikaa vievää. Usein viranomaisilla ja muilla toimijoilla on omat johtamisjärjestelmänsä, jotka eivät tue tilannekuvien yhdistämistä. (Keränen ym. 2016.) Hallinnonalalta laaditusta tilannekuvasta on hyötyä, kun ministeriöt informoivat valtionjohtoa hallinnonalalla vallitsevasta tilanteesta, päätöksistään ja toimenpiteistään (Valtioneuvoston kanslia 2013). Laaja-alaisissa häiriötilanteissa on tärkeää kyetä tuottamaan poikkihallinnollista ja yhteen sovitettua tilannekuvaa (Valtioneuvoston kanslia 2013). Valtioneuvoston tilannekeskus yhdistää eri viranomaisilta ja avoimista lähteistä saadut tiedot ja raportoi niiden pohjalta valtionjohdolle ja eri viranomaisille. Valtioneuvoston kanslia vastaa myös häiriötilanteiden hallinnan yleisestä yhteensovittamisesta valtioneuvostossa, ja tilannekeskus toimii Suomen kansallisena yhteyspisteenä muun muassa Euroopan unionin suuntaan. (Valtioneuvoston kanslia 2017.)

4.2 Tilannekuvan muodostaminen sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla

Loosemore ym. (2013) mukaan on tärkeää tarkastella sosiaali- ja terveydenhuoltoa myös kokonaisuutena, koko järjestelmän kattavasta näkökulmasta. Usein näkökulma

kohdistuu esimerkiksi yhteen sairaalaan, jossa kriittisiä voimavaroja pyritään organisoimaan tilanteessa, jossa potilaiden määrä on äkillisesti lisääntynyt. Hallinnonalan kokonaisuuteen keskittyvässä näkökulmassa tulee huomioida hallinnon rakenteet, politiikan merkitys ja sidosryhmäsuhteiden johtaminen. Ymmärrystä muiden toimijoiden ja virastojen päämääristä, suunnitelmista ja toimintojen rajoitteista tulisi lisätä. (Loosemore ym. 2013.)

Jokainen hallinnonala on velvollinen ylläpitämään omien tehtäviensä ja vastuidensa mukaista turvallisuustilannekuvaa (Turvallisuuskomitea 2015). Sosiaali- ja terveysministeriö ylläpitää hallinnonalansa valtakunnallista tilannejohtamisvalmiutta ja asiantuntijaohjausjärjestelmiä (Turvallisuuskomitea 2014). Häiriötilanteissa sosiaali- ja terveysministeriö vastaa valtion kriisijohtamismallin mukaisesti hallinnonalansa tilannekuvan kokoamisesta ja sen välittämisestä valtioneuvoston tilannekeskukselle ja muille toimijoille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Sekä ministeriön että valtion johdon käyttöön pyritään järjestelmällisesti muodostamaan luotettavaa ja ajantasaista tilannekuvaa. Erityisen merkittävistä tapahtumista on sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden raportoitava välittömästi. Sekä kunta-, alue- että valtakunnantasolla tilannekuvan muodostaminen edellyttää järjestelmällistä tietojen kokoamista ja välittämistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalan valtakunnallisen tilannekuvan muodostamiseksi ja ylläpitämiseksi sosiaali- ja terveysministeriö laatii aluehallintovirastoille ohjeistuksen tilannekuvan tietojen keräämiseksi. Aluehallintovirastojen peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastualueet keräävät tiedot toiminta-alueeltaan ja toimittavat alueensa sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan tilannekuvan ministeriöön. (Valtioneuvoston kanslia 2009.) Aluehallintovirastot seuraavat siis resurssien käyttöä ja mahdollista lisäresurssien tarvetta alueellaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012). Alueellisen tilannekuvan kokoaminen on yksi aluehallintoviraston tärkeimmistä tehtävistä häiriötilanteessa (Tuominen ym. 2014). Sosiaali- ja terveysministeriö koostaa aluehallintovirastojen alueellisista tilannekuvista valtakunnallisen, koko hallinnonalan kattavan tilanneku-

van (Valtioneuvoston kanslia 2009). Kuusisto ym. (2004) ovatkin todenneet, että paikallisella ja alueellisella tasolla kerätty tieto pitää yleistää, jotta se sopii päätöksentekoon koko valtion käsittävällä tasolla. Tilannekuvassa tilannetietoisuuden välittymistä voidaan edesauttaa havainnoimalla tietoja esimerkiksi kuvilla tai kaavioilla (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014).

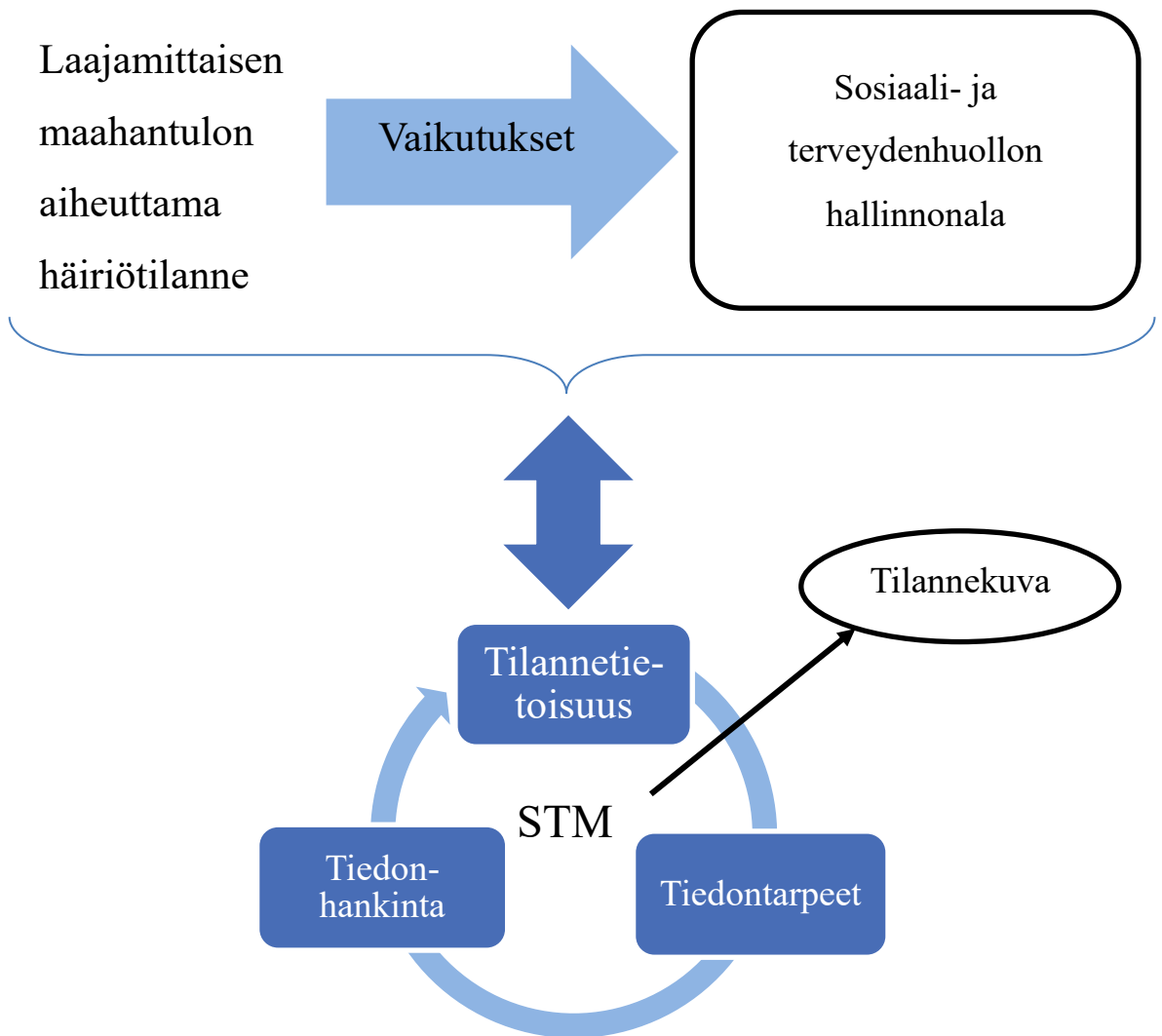
Koko hallinnonalan kattava valtakunnallinen tilannekuva voidaan toimittaa esimerkiksi valtioneuvoston kansliaan, missä eri hallinnonalojen tilannekuvista muodostetaan valtakunnallinen tilannekuva valtioneuvoston johtamisen ja päätöksenteon tueksi (Valtioneuvoston kanslia 2009). Kattavan tilannekuvan kerääminen on myös viestinnän kannalta tärkeää, koska sen perusteella viranomaiset voivat jakaa luotettavaa tietoa kansalaisille ja sidosryhmille. Esimerkiksi tartuntatautilanteesta on jatkuvasti saatavilla faktoihin perustuvia tietoja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

4.3 Yhteenveto

Yksi mahdollinen uhkakuva, joka saattaa aiheuttaa häiriötilanteen Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla, on laajamittainen maahantulo. Se on määritelty tilanteeksi, jossa maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti ole normaalijärjestelyin mahdollista. Määriteltäessä tilannetta laajamittaiseksi maahantuloksi olennaista on tulijoiden määrän kasvun nopeus suhteutettuna viranomaisten kykyyn rekisteröidä tulijat ja järjestää heille majoitus sekä muu perusturva. Johdettaessa häiriötilanteita valtakunnallisella tasolla tulee toimivaltaisen viranomaisen tilannetietoisuuden ja päätöksenteon tueksi hankkia totuudenmukaista tietoa. Tilannetietoisuus on ympäristöön ja tilanteeseen liittyvien tekijöiden havaitsemista, näiden tietojen perusteella tapahtuvaa nykytilanteen ymmärtämistä ja tulevaisuutta koskevan ennusteen laatimista. Tarvittavan tilannetietoisuuden muodostaminen aiheuttaa tiedontarpeita, joille on ominaista, että tarvittava tieto on merkityksellistä toimijalle ja tieto on tarkoituksenmukaista. Tilanteet muuttuvat jatkuvasti, joten tilannetietoisuuden on myös kehityttävä jatkuvasti. Toiminnan suunnittelun

kannalta erittäin oleellinen tieto koskee tilanteen aikajännettä. Pohjan tilannekuvan laatimiselle luovat tilannetietoisuuden ensimmäisen tason tilannetta ja toimintaympäristöä koskevat tiedot. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriö koostaa aluehallintovirastojen alueellisista tilannekuvista valtakunnallisen, koko hallinnonalan kattavan tilannekuvan. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen tilannekuva voidaan jakaa sidosryhmille ja valtioneuvoston johdolle. Kuviossa 2 on esitetty tämän tutkimuksen taustateorioiden kokonaisuus ja suhteet toisiinsa.

Kuvio 2. Yhteenveto tutkimuksen taustateorioista

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus jakautuu teoreettiseen ja empiiriseen osioon, joista teoreettinen osio kerättiin kirjallisuuskatsauksella kuvailemaan ja luomaan ymmärrystä häiriötilanteista, tilannetietoisuuden käsitteestä, tilannekuvasta sekä sen käytöstä häiriötilanteen johtamisen tukena. Teoreettinen osio muodosti pohjan empiirisen osion ymmärtämiselle. Tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Tutkimuksen empiirinen osa suoritetaan tapaustutkimuksena, jolloin tutkimusongelmiin vastataan valittujen tutkimuskohteiden kokonaisvaltaisen tuntemisen avulla (Ronkainen ym. 2013). Yleisesti on määritelty, että tapaustutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään kompleksisia sosiaalisia ilmiöitä. Se on suositeltu tutkimusmetodi tilanteessa, jossa tutkitaan väliaikaisia tapahtumia, joihin tutkijalla ei ole kontrollia. (Yin 2014.)

Tapaustutkimusta toteutettaessa on tarpeellista määritellä tutkittava tapaus mahdollisimman tarkasti (Yin 2014). Tapaustutkimukselle kohde on useimmiten tapahtumakulku tai ilmiö (Laine ym. 2007). Tutkittavat kohteet selvitetään tarkasti ja mahdollisimman mo-
neen relevanttiin lähteeseen perustuen (Ronkainen ym. 2013). Pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja vallitsevia olosuhteita, joiden tuloksena ilmiö kehittyi (Baxter & Jack 2008). Tapaustutkimuksessa hyödynnetään aikaisempaa tutkittua tietoa pohjustamaan aihealuetta ja käsitteitä (Yin 2014). Hoitotieteellisiä tapaustutkimuksia arvioitaessa on tapaustutkimuksen todettu olevan holistinen ja konstruktivistinen tutkimuksen muoto, joka sopii monimutkaisten kysymysten tutkimiseen tosielämän kontekstissa (Anthony & Jack 2009).

Tutkimuskirjallisuudessa tapaustutkimusta luonnehditaan toisinaan metodina ja toisinaan tutkimusstrategiana (vrt. Peuhkuri 2005, Yin 2014). Tapaustutkimuksia arvioitaessa on havaittu puutteita terminologian yhdenmukaisuudessa ja tutkimuksen kokonaiskonseptin selkeydessä (Anthony & Jack 2009). Polit & Beck (2008) mukaan tapaustutkimuksella voidaan selventää erilaisia käsitteitä ja monimutkaisia kokonaisuuksia.

Tässä tutkimuksessa tapaustutkimus ymmärrettiin tutkimusmetodiksi, joka mahdollistaa

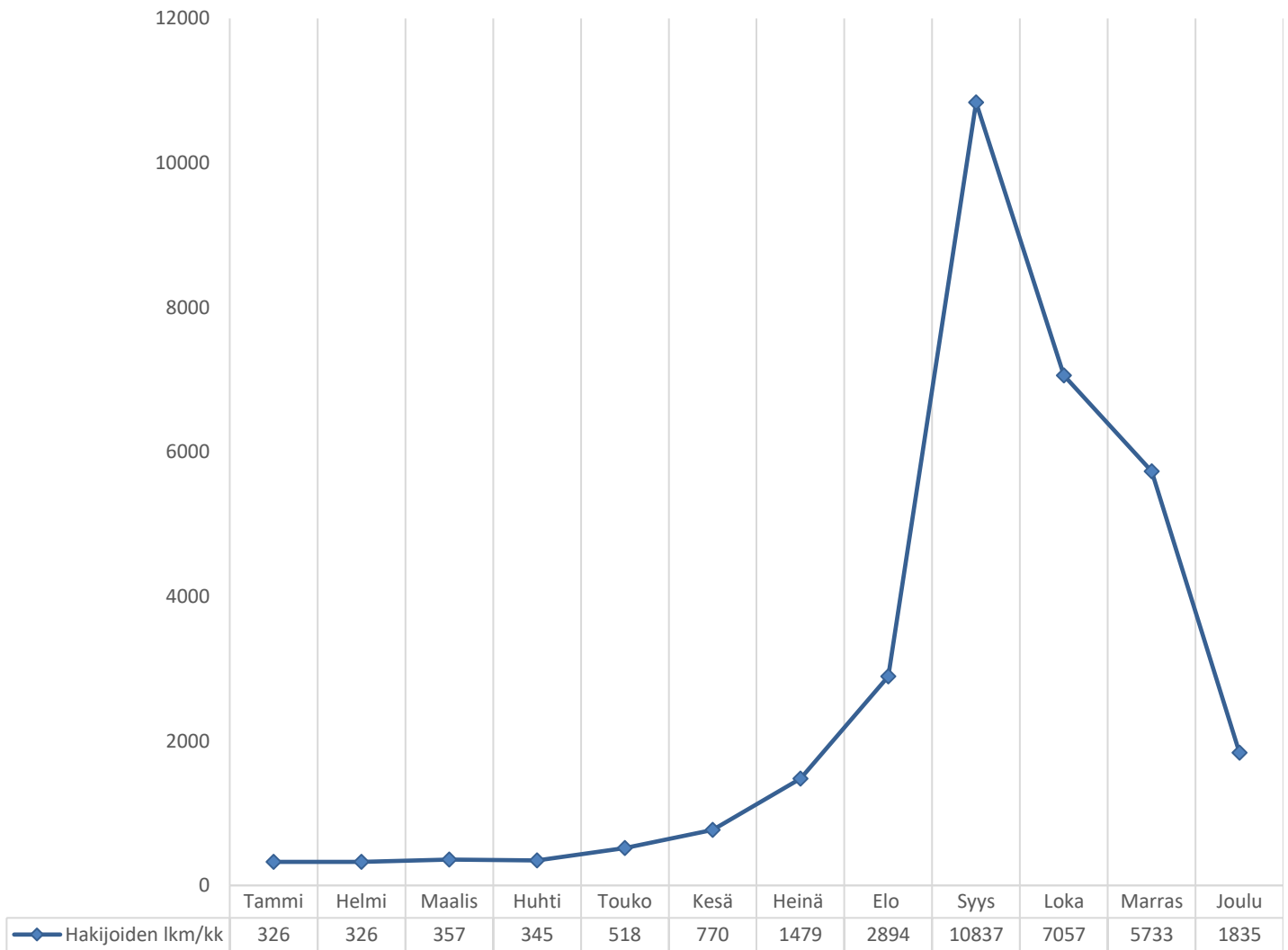
tutkittavan tapauksen moninaiset tapahtumaolosuhteet huomioon ottamisen tutkimusta suoritettaessa. Tapaustutkimuksen tulokset eivät edusta näytettä tai otantaa, jolloin niiden yleistettävyys perustuisi tilastolliseen yleistettävyYTEEN, vaan tapaustutkimuksen kohdalla puhutaan usein analyttisestä yleistettävyYdestä, jolloin yleistettävyys linkittyy teoreettisiin oletuksiin (Yin 2014). Tapaustutkimuksen avulla voidaan tutkia myös rakenne- ja toimijasuhteita (Eriksson & Koistinen 2005).

Tutkimuksen aihe alkoi muotoutua keVäällä 2016 tutkijan vieraillessa STM:n valmiusyksikössä. Tällöin esiin nousi tarve koostaa ministeriön tiedontarpeita hallinnonalan varautumisen ja valmiuden kehittämistä varten. Alun perin keskustelussa olivat sekä tässä tutkimuksessa käsitelty aineisto että vuoden 2009 kausi-influenssan aiheuttamasta pandemiasta koottu aineisto. Aineisto päätettiin kuitenkin rajata vain yhteen tapaukseen ja sen aineistoon, jotta tutkimusasetelma ei olisi liian laaja ja työmäärä pysyisi pro-gradu - tutkielman rajoissa. Tutkija aloitti tutkimuksen pohjan hahmottelun kesällä 2016 ja kävi tutkimussuunnitelman rungon pohjalta keskustelua ministeriön virkamiesten kanssa. Syksyllä 2016 ministeriön valmiusyksikköön lähetettiin valmis tutkimussuunnitelma. Alkuvuodesta 2017 tutkija kirjoitti ministeriön laatiman vaitiolositoumuksen, jossa sovittiin muun muassa aineiston käsittelystä.

Tutkimuksen teoriaosuuteen ja tuloksiin pohjautuen kirjoitetaan suomenkielinen artikkeli yhteistyössä ylilääkäri Helena Mussalo-Rauhamaan kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon tai kunta-alan ammatilliseen lehteen.

5.1 Tutkittavan tapauksen konteksti

Syksyllä 2015 maailmanlaajuisen pakolaiskriisin vaikutukset näkyivät myös Suomessa nopeasti kasvaneina kansainvälistä suojelua hakeneiden määrinä. Vuosittaiset turvapaikanhakijamäärät Suomessa ovat 2000-luvulla vaihdelleet noin 1 500 ja 6 000 hakijan välillä ja vuonna 2014 hakijoita oli yhteensä 3 651. Kuitenkin vuoden 2015 aikana Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa, joista valtaosa loppuvuoden aikana. (Sisäministeriö 2016c.) Vuonna 2015 Suomessa havaittu turvapaikanhakijoiden lukumäärän kasvu oli edelliseen vuoteen suhteutettuna Euroopan suurinta (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016). Kuviossa 3 on esitetty turvapaikanhakijoiden kuukausittaiset määrät Suomessa vuoden 2015 aikana. Turvapaikanhakijoiden lukumäärät olivat olleet hienoisessa kasvussa toukokuusta alkaen, mutta syyskuussa Suomeen saapuneiden uusien turvapaikanhakijoiden määrä moninkertaistui. Yli puolet koko vuonna Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista saapui syys- ja lokakuun aikana (Helve ym. 2016). Loppuvuotta kohti uusien turvapaikanhakijoiden määrät hieman laskivat syyskuun piikistä, mutta pysyivät silti aikaisempiin vuosiin verrattuna moninkertaisina.

Kuvio 3. Tutkijan luoma kuvio uusista kansainvälistä suojelua hakeneiden lukumäärästä kuukausittain vuonna 2015. Tilastoitujen lukumäärien lähde Maahanmuuttovirasto (2017b).

Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan turvapaikkaa eli pakolaisasemaa tai toissijaista suojelua. Pakolaisaseman saavat ne, jolle annetaan turvapaikka tai jotka otetaan Suomeen pakolaiskiintiössä, mistä päättää maahanmuuttovirasto. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös toissijaisen suojelun perusteella, mutta tällöin hänellä ei ole pakolaisasemaa. Ennen 16.5.2016 voimaan astunutta lakimuutosta Suomi on voinut myöntää turvapaikanhakijalle humanitaarista suojelua, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täytyneet. Kyseinen kansainvälisen suojelun tyyppi poistui ulkomaalaislain muutoksen myötä. (Maahanmuuttovirasto 2017a.)

Maahanmuuttoviraston ohjauksessa toimiva turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmä huolehtii turvapaikanhakijoiden vastaanotosta normaalioloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa. Yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaisesti varautumissuunnitelmien tulisi kattaa 100 000 maahantulijan majoitus ja vastaanotto. Vuoden 2015 aikana toimintaan saatiin noin 200 turvapaikanhakijoiden asumisyksikköä, joita ovat vastaanottokeskukset, alaikäisten ryhmäkodin ja tukiasunnot sekä hätämajoitusyksiköt. (Laitinen ym. 2016.) Syksyllä 2015 maahantulijoiden määrä kiihtyi ja laajeni nopeasti laajamittaisen maahantulon kriteerit täyttäväksi häiriötilanteeksi maailmalla vallitsevan pakolaiskriisin seurauksena (Sisäministeriö 2017). Laajamittaisesta maahantulosta ei Suomessa ollut aikaisempia kokemuksia (Sisäministeriö 2016b, 89). Sisäministeriöön perusteettiin 4.9.2015 maahanmuuton tilannekuvaa käsittelevä asiantuntijaryhmä, joka toimi yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Ryhmän tehtävänä oli ylläpitää tilannekuvaa maahanmuuton kokonaisuudesta, päättää toimenpiteistä ja sopia johtamisjärjestelyistä poikkeuksellisessa tilanteessa. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016.) Pääasiallinen maahan tulopaikka sijaitsi Torniossa, jonne turvapaikanhakijat saapuivat Ruotsin läpi. Ensirekisteröinnin varmistamiseksi Torniossa aloitti 22.9.15 toimintansa Suomen ensimmäinen järjestelykeskus. Rekisteröinnin jälkeen turvapaikanhakijat siirtyivät viikon sisällä vastaanottokeskuksiin ympäri Suomea. (Sisäministeriö 2016a.)

5.2 Tutkittava tapaus

Syksyllä 2015 arvioitiin, että turvapaikanhakijoiden määrän voimakkaan kasvun myötä Suomella on edessään suuria taloudellisia haasteita ja kustannuksia ennustettiin aiheutuvan erityisesti poliisitoiminnan ja terveydenhuollon sektoreilla (Laitinen ym. 2016). Suomessa vastaanottokeskukset vastaavat turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveystalveluista, jotka toteutetaan pääsääntöisesti ostopalveluina kunnallisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Maahanmuuttoviraston sopimien vastaanottokeskusten terveydenhuollon palveluiden käyttö on laskettu noin 40 000 turvapaikanhakijan mukaan (Sisäministeriö 2016a).

Kuitenkin terveydenhuoltolain 6. luvun 50. § mukaan kiireellinen sairaanhoito, mukaan lukien kiireellinen suun terveydenhuolto, mielenterveyshoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki, on annettava potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta (Terveydenhuoltolaki 2010/1326). Lisäksi sosiaalihuoltolain 3. luvun 12. § mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301). Turvapaikanhakijat ovat siis joissakin tapauksissa oikeutettuja julkisiin sosiaali- ja terveystalveluihin. Näiden lisäksi lain kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 3. luvun 26. § mukaan tilapäistä suojelua saavalle sekä kansainvälistä suojelua hakevalle lapselle annetaan terveydenhuoltopalvelut samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 2011/746). Kuviossa 4 on esitetty katsaus palveluihin, joita julkisella sosiaali- ja terveydenhuollolla on velvollisuus tarjota turvapaikanhakijoille. Paikkakunta-kohtaiset erot sosiaali- ja terveydenhuollon resursseissa ovat huomattavia, minkä lisäksi paikkakunnilla, joilla sijaitsee paljon vastaanottoyksiköitä, arveltiin muun muassa tulkien saatavuuden aiheuttavan mahdollisia haasteita (Sisäministeriö 2016a, Yle Uutiset 2015).

Sosiaalihuolto	Perusterveydenhuolto	Sairaanhoitopiirien erikoissairaanhoito
<ul style="list-style-type: none"> • Lastensuojelu • Perheneuvonta • Psykososiaalinen tuki • Vammais- ja muut erityispalvelut 	<ul style="list-style-type: none"> • Sairausvastaanotto • Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut • Tartuntatautien torjunta • Suun terveydenhuolto 	<ul style="list-style-type: none"> • Päivystys • Kiireellinen hoito • Välttämätön hoito

Kuvio 4. Katsaus palveluihin, joita julkisella sosiaali- ja terveydenhuollolla on velvollisuus tarjota turvapaikanhakijoille. Mukailten Helve ym. (2016).

5.2.1 Tutkittava empiirinen aineisto

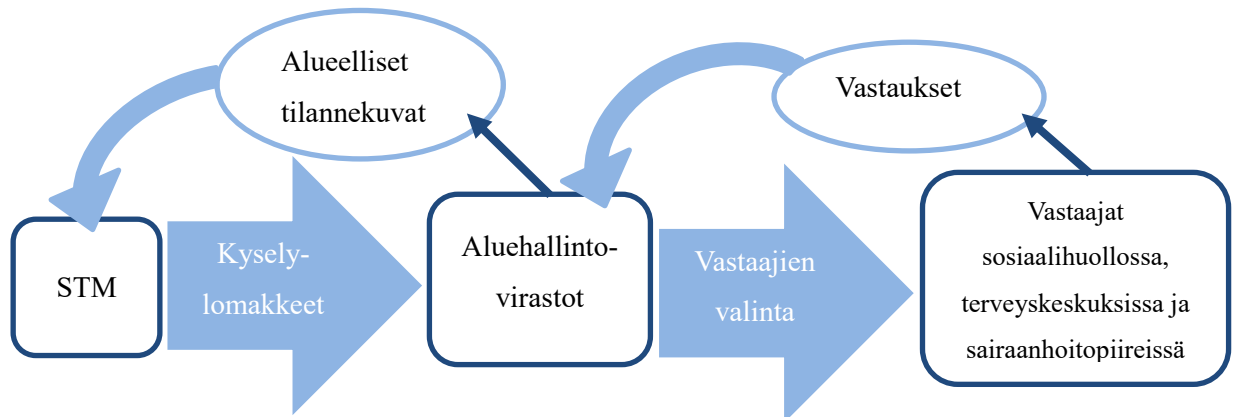
Turvapaikanhakijoiden kasvaneen määrän vuoksi ennakoitiin vaikutuksien sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla olevan huomattavia, minkä vuoksi tarvittiin tietoa tilanteen vaikutuksista eri puolilla Suomea. Tilannetta ja sen kehitystä päätettiin seurata valtakunnallisten tilannekuvien avulla, jotka laadittiin valtioneuvoston kanslian (2009) esittämän kriisijohtamismallin mukaisesti sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikössä. Tilanteesta ei kehittynyt varsinaista häiriötilannetta sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla, mutta mahdollisuus oli maahantulijoiden suuren määrän vuoksi olemassa (Sisäministeriö 2015).

Yin (2014) määrittelee yhtä tapahtumaa tutkivaan tapaustutkimuksen sopivan erityisesti kriittisen, epätavallisen tai pitkäikäistapahtuman tutkimiseen. Kyseinen tapaus valikoitui tutkittavaksi, koska se on kohtuullisen tuore pidempiaikainen potentiaalinen häiriötilanne sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla ja sen aikana on tehty systemaattista valtakunnallista tilannekuvaa sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon osalta. Näiden syiden vuoksi tapaus sopii hyvin valtakunnallisten tiedontarpeiden kuvailuun laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Mielenkiintoista tapauksessa on myös sen linkittyminen muihin hallinnonaloihin ja useisiin toimijoihin eri sektoreilla sekä Suomessa että ulkomailla.

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostivat asiakirjat, jotka ovat sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön koostamia tilannekuvia turvapaikanhakijatilanteesta syksyllä 2015 ja tilannekuvien tietojen hankintaan käytetyt kolme kyselypohjaa, n=12. Sosiaali- ja terveysministeriössä laadittiin kolme webropol-pohjaista kyselylomaketta, sosiaalihuollolle, terveyskeskuksille ja sairaanhoitopiireille omansa. Kyselylomakkeet toimitettiin Etelä-, Itä-, Lounais-, Pohjois-, Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Lapin aluehallintovirastolle. Aluehallintovirastot valitsivat sopivat vastaajat omalta alueeltaan ja toimittivat kyselylomakkeet eteenpäin. Kyselylomakkeiden avulla saatujen vastauksien perusteella jokainen aluehallintovirasto muodosti oman alueensa tilannekuvaa. Jokainen kuu-

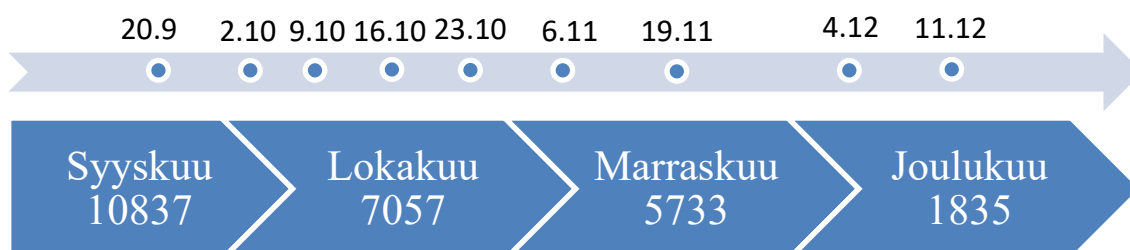
desta aluehallintovirastosta toimitti sosiaali- ja terveysministeriölle omaa aluettaan koskevan koontiinsa ja lisäksi alueensa toimijoiden alkupeäiset webropol-vastaukset. Ministeriössä yhdistettiin näitä tietoja toisiinsa ja muiden sidosryhmien tietoihin, jolloin syntyi koko Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa kattavia tilannekuvia. Tiedonkeruu aluehallintovirastojen kautta on esitetty kuviossa 5.

Kuvio 5. Tietojen kerääminen aluehallintovirastojen kautta STM:n laatimia kyselylomakkeita käyttäen.

Syksyn 2015 aikana sosiaali- ja terveysministeriö koosti yhteensä yhdeksän oman hallinnonalansa tilannekuvaa. Tilannekuvissa selostettiin muun muassa yleistietoa sen hetkisestä tilanteesta, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatima tartuntatautien tilannekuva ja julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilanteet aluehallintovirastoalueittain. Tilannekuvien keskimääräinen pituus oli kuusi sivua. Lokakuun 9. päivänä laadittu tilannekuva on ensimmäinen, johon tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon kuormituksesta kerättiin systemaattisesti ministeriön laatimia kyselypohjia käyttäen. Tilannekuvat, jotka on laadittu 20.9 ja 2.10 perustuivat viranomaisten tuottamiin raportteihin ja sosiaali- ja terveysministeriön verkostoiltaan saamiin selvityksiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon kuormitus esitettiin aluehallintovirastoalueittain ja jaettuna vielä terveyskeskuksien, sosiaalihuollon ja sairaanhoitopiirien tilanteeseen. Kuviossa 6 on esitetty laadittujen tilannekuvien ajallinen suhteutuminen uusien kansainvälistäsuojelua hakeneiden kuukausittaiseen määrään syksyn 2015 aikana. Tilannekuvia laadittiin tiheämmin tilanteen alkuvaiheessa ja vuoden loppua kohti turvapaikanhakijoiden määrän kasvun hidastuessa

sykliä harvennettiin. Tilanteen edetessä systemaattisesta, kyselypohjiin perustuvasta tiedonkeruusta luovuttiin ja aluehallintovirastoja pyydettiin raportoimaan, mikäli sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tapahtuu olennaista muutosta tai merkittäviä poikkeamia ilmenee. Tilannekuvat 6.11, 19.11, 4.12 ja 11.12 oli koottu eri viranomaistahojen ja muiden toimijoiden koostamasta materiaalista sekä aluehallintovirastojen vapaa- muotoisista raporteista.

Kuvio 6. STM:n laatimat tilannekuvat ajallisesti suhteutettuna uusien kansainvälistäsuojelua hakaneiden kuukausittaiseen lukumäärään syksyllä 2015. Tilastoitujen lukumäärien lähde Maahanmuuttovirasto (2017b).

5.2.2 Teoreettisen taustan koostaminen

Teoreettisen taustan koostamisen lähtökohtana toimi tutkijan esiymmärrys tutkimuksen teemoista ja käsitteistä. Aluksi tiedonhakuja suoritettiin terveyshallintotieteen ja lähialojen tietokannoista englanninkielisillä hakusanoilla situation awareness ja health care sekä vertaisarviointi-rajauksella, jotta tutkija muodostaisi esiymmärryksen tilannetietoisuuden tutkimiselle sosiaali- ja terveydenhuollon kontekstissa. Useat tutkimukset, joissa tilannetietoisuutta oli tutkittu terveydenhuollossa, keskittyivät yksilön tai tiimien tilannetietoisuuden määrittämiseen. Ensimmäisten tiedonhakujen avulla löydetyt artikkelit muodostivat katsauksen tilannetietoisuuden tutkimukseen ja käytettyihin teorioihin. Endsleyn (1995) teoreettinen malli näyttäytyi suosituimmalta ja viitatuimmalta tilannetietoisuuden mallilta, joka soveltui lähtökohdaksi myös tähän tutkimukseen. Tilannetietoisuuden malliin tutustuminen muodostui pitkälti artikkeleiden alkuperäislähteiden etsimisen kautta. Tietokannoista ei alkuperäisiä artikkeleita välttämättä löytynyt, mutta sekä Google Scholar että Researchgate olivat erittäin hyödyllisiä alkuperäisiä artikkeleita etsittäessä.

Merkittävän osan teoreettisesta taustasta aikaisempien tieteellisten tutkimuksien ohella muodostivat erilaiset Suomen valtionhallinnon ohjaus- ja suunnitteludokumentit. Esimerkiksi häiriötilanteesta etsittiin tietoa sekä tieteellisistä artikkeleista että valtionhallinnon erilaisista dokumenteista. Osa dokumenteista perustuu tieteellisiin tutkimuksiin ja osa taas on asiantuntijoiden koostamia. Nämä dokumentit oli kuitenkin huomioitava tutkimuksen taustassa, koska valtionhallinnossa toimitaan niiden viitoittamien suuntaviivojen mukaan ja tällöin ne ovat olennainen osa tutkittavan tapauksen pohjustusta.

Suoritettaessa tiedonhaku tiedontarpeista terveydenhuollossa suurin osa artikkeleista keskittyy esimerkiksi potilaiden ohjauksen kehittämiseen. Scopus tietokannasta hakusanat information needs, health care ja situation awareness tuottavat yhteensä 2361 artikkelia. Osa näistä artikkeleista keskittyy tutkimaan, kuinka tilannetietoisuutta pystytään parantamaan teknisillä ratkaisuilla. Otsikoiden perusteella myös potilaiden tiedontarpeet olivat suuressa roolissa. Kun sana patient rajataan pois tuloksista, tuotti tiedonhaku 713 artikkelia.

5.3 Aineiston analysointi

Tutkimusaineiston analysointia ohjaavat tutkijan tekemät teoreettiset ja käsitteelliset valinnat, sillä analyysivaiheessa aineistoa tarkastellaan niiden määrittämästä näkökulmasta (Metsämuuronen ym. 2011). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysoinnin tarkoitus on organisoida, luoda rakennetta ja muodostaa aineiston merkitys (Polit & Beck 2010). Yin (2014) on määritellyt, että tapaustutkimuksen analysointiprosessin tarkoitus on yhdistää tapaustutkimuksen aineisto kiinnostuksen kohteena oleviin käsitteisiin ja tämän jälkeen käsitteet ohjaavat analysointia. Laadullisessa aineiston analyysissä tulee muistaa, että tutkijan tulee kuvata analyysiprosessi mahdollisimman tarkasti ja kattavasti, koska kuvauksen perusteella lukija voi arvioida tapaa, jolla tutkimus on suoritettu (Polit & Beck 2010).

Tarkasteltaessa tilannetietosuuden linkittymistä tiedontarpeisiin sivuttiin tiedontarpeiden tutkimiseen käytettyä tavoitteen ohjaamien tehtävien analysointi -metodia, GDTA. Metodissa tilannetietosuuden vaatimukset on määritelty dynaamisiksi tiedontarpeiksi, jotka liittyvät toimijan tärkeimpään päätavoitteeseen tai alatavoitteisiin. GDTA:n avulla pyritään määrittelemään yksilöiden tiedontarpeet, eikä niinkään keskity siihen, kuinka tarvittava tieto tullaan hankkimaan. Jokaiselle päätöksentekotilanteelle olennaiset tiedontarpeet järjestetään jokaista tilannetietosuuden mallin kolmea tasoa kohden. (Jones ym. 2013.) Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan sovellettu GDTA-metodia, vaikka tutkimuksessa keskityttiin samoihin intresseihin. Kyseinen metodi ei varsinaisesti ole laajasti hyväksytty laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmä, joten tämän tutkimuksen aineistoon sovellettiin sisällönanalyysiä ja tekstianalyysiä. Tutkimuksessa ei myöskään si-
dottu tiedontarpeita niin voimakkaasti tavoitteisiin kuten GDTA-menetelmässä tehdään. Tässä tutkimuksessa kuitenkin suhteutettiin sosiaali- ja terveysministeriön tiedontarpeet tilannetietosuuden mallin mukaisiin tasoihin, joten analyysin lopputulos on osittain samanlainen GDTA-metodin kanssa.

5.3.1 Aineiston analysointi sisällönanalyysillä

Koska tutkimuksen aineisto muodostuu pääosin tekstin avulla ilmaistuista sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon alan tilannekuvista, valikoitui analyysimenetelmäksi sisällön analyysi, jota tukemaan suoritettiin myös tekstianalyysi. Laadullinen sisällönanalyysi analysoi sanan mukaisesti kerronnallisen aineiston sisältöä identifioidakseen näkyviä teemoja ja kaavoja teemojen sisällä. Tutkijan tulee kiinnittää huomiota myös siihen minkälaisessa vuorovaikutuksessa teemat ovat toistensa kanssa. (Polit & Beck 2010.) Sisällönanalyysi tarkoitus on tuottaa toisinnettavia ja valideja päätelmiä. Sisällön analyysillä on mahdollista tutkia aineistoa uusista näkökulmista, jolloin tutkijan voi syventää ymmärrystään tutkittavasta ilmiöstä. Aineistot ilmentävät sen kontekstin merkityksiä, jossa niitä käytetään. (Krippendorff 2013.)

Polit & Beck (2008) mukaan sisällönanalyysin vaiheita ovat tutkimusaineiston pilkkominen pienempiin osiin, osien koodaaminen ja nimeäminen niiden sisällön mukaan sekä koodatun materiaalin yhdistäminen yhteisiin käsitteisiin perustuen. Elo ym. (2014) erittelevät laadullisen sisällönanalyysin deduktiiviseen ja induktiiviseen, jotka molemmat etenevät vaiheittain valmistelusta, organisointiin ja raportointiin. Deduktiivisesta sisällönanalyysistä puhutaan, kun analysointi perustuu aikaisempaan tutkittuun tietoon, esimerkiksi aikaisempaan teoriaan tai malliin. Induktiivisessä sisällönanalyysissä käsitteet muodostetaan aineistosta. Deduktiivinen sisällönanalyysiä on käytetty hoitotieteellisissä tutkimuksissa vähemmän kuin induktiivista. Kaiken kaikkiaan sisällönanalyysi sopii hyvin monimuotoisen ja jopa arkaluontoisen ilmiön tutkimiseen. (Elo & Kyngäs 2008.) Tässä tutkimuksessa aineiston analysoinnin alussa lähestymistapa oli induktiivinen, kun taas aineiston hahmottelun jälkeen muodostuneita luokkia analysoitiin aikaisempaan teoriaan perustuen eli deduktiivisista lähtökohdista.

5.3.2 Aineiston analysointi tekstianalyysillä

Sisällönanalyysin ohella tekstianalyysi on yksi laadullisen aineiston analyysimenetelmistä. Vertailtaessa sisällönanalyysiä ja tekstianalyysia on todettu, että keskeisimpänä erona analyysimenetelmien välillä on sisällönanalyysin kohdentuminen tekstin sisällön kokonaisuuteen. (Suhonen 2007.) Sisällönanalyysissä keskitytään siis tekstin muodostaman kokonaisuuden kuvailemiseen sen sisällön ja siitä hahmottuvien merkitysten avulla, jolloin keskeisenä pyrkimyksenä on aineiston systematisointi (Suhonen ym. 2008). Tekstianalyysi puolestaan keskittyy ennalta valittuihin tekstin ominaisuuksiin ja se huomioi eri tavalla tekstin kontekstin (Suhonen 2007). Tekstianalyysin avulla pureudutaan usein yksityiskohtiin ja niiden taustalla epäsuorasti pääteltävissä oleviin tietoihin. Sisällönanalyysi ei pyri tulkitsemaan ja liittämään tekstiä kontekstiinsa samalla tavalla kuin tekstianalyysi. (Suhonen ym. 2008.) Sisällönanalyysi ja tekstianalyysi voidaan nähdä toisiaan täydentävinä menetelminä (Suhonen 2007).

Tekstianalyysin avulla voidaan pyrkiä tutkimuksessa tavoittamaan erityisesti ihmisten väliseen yhteistyöhön liittyviä intressejä ja taustamotiiveja. Terveystieteelliseen

tutkimukseen soveltuu tekstinanalyysin suuntauksista parhaiten tekstin tulkinta, jolla pyritään saamaan tietoa tekstissä kuvatusta yhteiskunnallisen ilmiön olemuksesta. Tulkinna toteutus edellyttää tekstin sisällön ymmärtämistä, joten sitä edeltää aineiston huolellinen lukeminen. Sovellettaessa tekstianalyysiä terveyshallintotieteelliseen tutkimukseen tekstejä pystytään tulkitsemaan joko hyvin pienissä yksiköissä tai huomattavasti yleisemmällä tasolla. Aineiston kontekstiin painottuva tulkinta pohtii myös kysymyksiä kenelle, milloin ja miksi teksti on kirjoitettu. Tekstianalyysissä merkitsevää on tutkijan taito hahmottaa tekstin taustatekijöitä ja tekstin sisällön suhdetta niihin. Tulkintaa seuraa kriittinen päättely. Tällöin tutkija pyrkii löytämään uusia ja olennaisia näkökulmia aineistoon. Päättelyn tuloksena tutkija muodostaa aineiston terävöitetyn profiilin eli täsmentää mistä aineistossa perimillään on kyse. Tärkeää on tasapainoilla intuition ja lähdemateriaalille uskollisuuden välillä. Intuitio ei saa dominoida liikaa, jottei tulosten luotettavuus kärsi, mutta sitä tarvitaan kuitenkin päättelyssä, jotteivat tulokset jää liian pinnallisiksi. (Suhonen ym. 2008.)

5.3.3 Aineiston analysoinnin eteneminen

On todettu, että tutkijan tulee kuvata mahdollisimman tarkasti prosessi, jolla analyysiä toteutettiin ja tulkinta tehtiin, koska kuvauksen perusteella lukija voi arvioida tutkimuksen suorittamista (Polit & Beck 2010). Tässä tutkimuksessa aineiston toimitus suoritettiin käytännön järjestelyiden vuoksi kahdessa erässä, joista ensimmäisen muodostivat sosiaali- ja terveysministeriön laatimat kolme kyselypohjaa. Aineiston ensimmäisen erän toimitus onnistui sähköpostilla, koska se ei sisältänyt luottamuksellista tietoa. Aineiston analysointi aloitettiin tutustumalla kyselypohjiin tarkemmin.

Aineiston toisen erän muodostivat sosiaali- ja terveysministeriön koostamat tilannekuvat ja se sisälsi osittain luottamuksellista tietoa, joten toimitus ei onnistunut sähköisesti, vaan aineisto noudettiin ministeriöstä. Vaikka aineiston toimitus sijoittui ajallisesti tutkimusprosessin loppupuolelle ja vähensi näin analyysiin käytettävissä ollutta aikaa, kykeni tutkija koostamaan ja muokkaamaan teoreettista taustaa perusteellisesti ennen aineiston analysoinnin aloittamista.

Kun koko aineisto oli koottu jatkettiin analyysiä lukemalla tilannekuva-aineistot useamman kerran läpi. Tämän jälkeen tilannekuvat käytiin läpi järjestyksessä vanhimmasta uusimpaan ja niistä poimittiin tilannekuva kerrallaan tiedontarpeita ilmentäviä pätkiä. Valikoidut poiminnat ryhmiteltiin karkeasti heti poiminnan jälkeen. Kun kaikki tilannekuvat oli käyty läpi, yhdisteltiin eri tilannekuvista valikoidut poiminnat pääasiallisen tiedontarpeen mukaan samaan asiakirjaan, jolloin samassa asiakirjassa oli useasta tilannekuvasta poimittuja, samaa tiedontarvetta ilmentäviä pätkiä. Näitä yhdisteltyjä poimintoja koodattiin värien avulla, jolloin aineistoa kyettiin jakamaan vielä pienempiin osiin. Nämä vaiheet voidaan nähdä sisällön analyysin määritelmässä mainittuna aineiston koodauksena ja nimeämisenä (Polit & Beck 2008). Kun tutkija oli löytänyt jokaiselle poiminnalle sopivan luokan, alkoi luokkien sisäinen yhdisteleminen ja yksinkertaistaminen.

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedonkeruuta varten muodostamat kolme kyselylomaketta loivat pohjan sosiaali- ja terveydenhuollon tiedontarpeiden tarkastelemiselle. Tiedontarpeet kerättiin jokaiselta kyselylomakkeelta ja näin muodostettiin perusterveydenhuoltoa, erikoissairaanhoidtoa ja sosiaalihuoltoa koskevat tiedontarpeet

Analyysi suoritettiin pääosin hyödyntämällä Microsoft Office Word -ohjelmaa. Tilannekuvista poimitut pätkät koodattiin väreillä. Jokainen samaa tietoa ilmentävä tekstinpätkä kerättiin yhteen asiakirjaan. Tämän jälkeen tekstiä asiakirjan sisällä yhdisteltiin ja yksinkertaistettiin niin, että saatiin tekstistä ilmentyvä tietosisältö ilmaistua mahdollisimman yksinkertaisesti. Luokitteluja tuli lopulta seitsemän ja niiden sisältämä tietoa käännettiin sosiaali- ja terveysministeriön tiedontarpeiksi. Myös tiedontarveluokkien välisiä suhteita tarkasteltiin.

Kun sisällönanalyysillä oli muodostettu runko tiedontarpeista, lähestyttiin aineistoa tekstianalyttisesti. Tekstianalyysillä pyrittiin aineistosta löytämään merkityksiä, jotka sisällönanalyysissä eivät tulleet esille. Analyysiä suoritettiin lähinnä lauseiden tasolla ja tulkinta keskittyi myös aineiston kontekstiin. Tilannekuvat analysoitiin yksi kerrallaan

aikajärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan, jolloin myös tilannekuvien välittämää tilanteen kehittymistä pystyttiin tarkastelemaan. Tutkija kirjasi löydöksiään kaikista tilannekuvista ensin tyhjälle asiakirjalle ennen kuin siirsi niitä sisällönanalyysillä muodostettuun runkoon. Kun tekstianalyysin tulokset oli hahmoteltu tilannekuvittain, tarkasteltiin vielä sisällönanalyysillä muodostettujen tietotarpeiden luokkien ilmenemistä eri tilannekuvissa. Tämä suoritettiin merkkamalla Microsoft Excel taulukkoon, kun tiedontarveluokkaa ilmentävää tietoa mainittiin tilannekuvassa asian tarkkuudella. Tällä tarkasteltiin tiedontarpeiden ajallista ilmenemistä ja painottumista tilanteen eri vaiheissa. Analysoinnin lopuksi saatuja tuloksia peilattiin teoreettisessa osiossa hankittuun ymmärrykseen tilannetietoisuuden tiedontarpeista.

5.4 Tutkimuksen eettiset näkökohdat

Tässä pro gradu -tutkimuksessa keskityttiin Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalaan kokonaisuutena laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa. Tutkimuksessa käytetyt sosiaali- ja terveysministeriön tilannekuva-aineistot eivät sisältäneet sellaisia yksittäisten ihmisten tietoja, joiden avulla potilaita tai asiakkaita voisi aineiston tai tutkimuksen tulosten perusteella yksilöidä.

Tutkimusta varten laadittiin tutkimussuunnitelma ja tutkimuseettiset näkökohdat huomioitiin koko tutkimusprosessin ajan. Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa sovittiin asianmukaisesti aineiston käyttötarkoituksesta, säilytyksestä ja hävittämisestä. Lisäksi tutkija on sitoutunut noudattamaan ministeriön kanssa laadittua vaitiolositoumusta. Koska sosiaali- ja terveysministeriössä laadittu aineisto sisältää osin luottamuksellista tietoa käytiin tutkimus ennen julkaisua läpi ministeriön valmiusjohtajan kanssa. Tutkimusprosessissa ja raportoinnissa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tilannekuvien voidaan nähdä ilmentävän sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta olennaista tilannetta koskevaa tietoa, joten tiedontarpeita voidaan lähestyä tarkastelemalla, millaista tietoa tilannekuviin on kerätty. Sosiaali- ja terveysministeriön laatimat kyselylomakkeet muodostivat pohjan ministeriön sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeville tiedontarpeille. Kyselylomakkeista poimituihin tiedontarpeisiin yhdistettiin ministeriössä laadituista tilannekuvista löytyneitä tiedontarpeita.

6.1 Tiedontarpeiden luokat

Tilannekuvien analysoinnissa niistä poimitut pätkät luokiteltiin koko Eurooppaa koskeviin tietoihin, Suomen turvapaikanhakijatilannetta koskeviin yleisiin tietoihin, vastaanottoyksiköitä koskeviin tietoihin ja eri toimijoiden tilanteessa toteuttamaa toimintaa koskeviin tietoihin sekä Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeviin tietoihin.

6.1.1 Tiedontarveluokkien tarkastelu sisällönanalyysillä

Eurooppaa koskevat tiedot sisälsivät tietoa pakolaisten ja maahantulijoiden määrästä vuonna 2015, kansalaisuuksien jakautumisesta ja yleisimmistä terveysongelmista. Lähteinä oli käytetty muun muassa Euroopan komission alaisen hätäavun koordinaatiokeskuksen (Emergency Response Coordination Centre, ERCC) laatimaa yhdistettyä tilannetietoisuuden ja analyysien raporttia (The Integrated Situational Awareness and Analysis, ISAA, report). Erityisesti terveyttä koskevaa tietoa oltiin kerätty Tautien ehkäisyn ja valvonnan eurooppalaisen keskuksen (European Centre for Disease Prevention and Control, ECDC) koostamista dokumenteista.

Suomen tilannetta koskevat yleiset tiedot sisälsivät saapuneiden turvapaikanhakijoiden määrät eri aikaväleiltä kuten edelliseltä 7 päivältä ja kyseisenä vuonna tarkasteluhetkeen asti. Myös saapuvien turvapaikanhakijoiden määrän muutosta tarkasteltiin.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu on hidastunut merkittävästi; kuitenkin edelleen päivittäin turvapaikkaa hakee noin 100 henkilöä.

Tilannekuivissa tuotiin myös esille saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokonaismäärää, josta eroteltiin myös yksin saapuneiden alaikäisten määrät. Tieto turvapaikanhakijoiden kansallisuusjakaumasta, tarkasteluhetken pääasiallinen maahantulopaikasta ja tehtyjen oleskelulupapäätösten lukumäärästä mainittiin myös tilannetta koskevissa yleisissä tiedoissa. Suomessa vallitsevaa tilannetta koskevien yleisten tietojen pääasialliset lähteet olivat viranomaistahojen, kuten sisäministeriön ja maahanmuuttoviraston, laatimat raportit.

Vastaanottoyksiköitä koskevissa tiedoissa tuotiin esille mahdollisimman ajankohtainen tieto toiminnassa olevista vastaanottokeskuksista alueittain, alaikäisten lasten vastaanottoon tarkoitettujen yksiköiden lukumäärä, vastaanottokeskusten ja -yksiköiden majoituskapasiteetti sekä mahdollisuuksien mukaan kussakin yksikössä vallitseva majoitustilanne. Kolmannen sektorin toimijoista Suomen Punainen Risti (SPR) oli hyvin aktiivinen turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestäjä ja ylläpiti myös tilannekuvaa omien yksiköidensä tiedoista. SPR toteutti myös syksyn aikana ylläpitämässään vastaanottokeskuksissa ja -yksiköissä terveydenhuollon järjestämistä koskevaa kyselyä.

Tilanteessa toteutettua toimintaa koskevaa tietoa tilannekuivissa oli muun muassa raportointina tiivistetystä viranomaisyhteistyöstä, erilaisista yhteistyömalleista eri alueilla, eri toimijoiden yhteisistä infotilaisuuksista ja toimintamallien suunnitelmallisena kehittämisenä.

Kaupunki on perustanut yhteistyöryhmän, jossa on eri tahojen toimijoita (kaupunki, SPR, poliisi, aluepelastus, seurakunta jne).

Osa toimijoista kokosi myös omaa tilannekuvaa. Vastaanottoyksiköitä koskevat tiedot ja tilanteessa toteutettua toimintaa koskevat tiedot voidaan nähdä Suomessa vallitsevaa tilannetta koskevana alaluokkina. Ne ryhmiteltiin omiksi tietoluokiksi, koska merkittävä osa poiminnoista luokiteltiin niihin.

Tilannekuvien sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat tiedot perustuivat pitkälti sosiaali- ja terveysministeriön kyselylomakkeille saatuihin vastauksiin ja aluehallintovirastojen oman alueen tilannekuvaan liittämiin kommentteihin ja huomioihin. Sosiaali- ja terveydenhuollon kuormitusta seurattiin raportoitujen turvapaikanhakijoiden käyntimäärien perusteella. Käyntimääristä pyrittiin mahdollisuuksien mukaan erottelemaan myös alaikäisten lasten käyntimäärät. Sairaanhoidopiireiltä käyntimääriä kysyttiin erikoissairaanhoidon päivystyspotilaiden, lähetepotilaiden, vuodeosastohoitoa tai tehohoitoa saaneiden potilaiden osalta. Lisäksi lukumääriä kysyttiin myös turvapaikanhakijoiden synnytyksien ja psykiatrisen hoidon osalta.

Päivystyskäyntejä on raportoitu yhteensä 11 ja lähetepotilaita 4.

Yhteispäivystyksissä on ollut selkeä turvapaikanhakijoiden käyntimäärän lisäys viikonloppuina, ja tämä on näkynyt myös erikoissairaanhoidon osastoilla.

Terveyskeskuksien osalta turvapaikanhakijoiden aiheuttamasta kuormituksesta kerättiin tietoa terveyden- ja sairaanhoitajakäyntien lukumäärällä, kaikkien lääkärikäyntien kokonaismäärällä ja päivystyksellisten lääkärikäyntien määrällä.

Terveydenhoitaja- ja sairaanhoitajakäyntejä on ollut viisi liittyen pääosin raskauksiin ja lastenneuvolakäynteihin. Samojen potilaiden raportoitiin käyneen myös lääkäriellä.

Lisäksi kerättiin tietoa myös psykososiaalisen tuen palveluita tarvinneiden potilaiden määrästä, vuodeosastopaikkojen riittävydestä ja sairaalatoiminnan tasoisesta erikoissairaanhoidosta.

Sosiaalihuollolle aiheutunutta kuormitusta tarkasteltiin sosiaalipäivystyksen päivystystilanteiden, psykososiaalista tukea tarvitsevien asiakkaiden, vammais- ja muita erityispalveluita tarvitsevien asiakkaiden ja lastensuojelutarpeen arviointia koskevien tilanteiden lukumääristä.

Lastensuojelutarpeen arviointiin liittyviä ilmoituksia ja yhteydenottoja on raportoitu kaikkien vastanneiden kuntien alueelta yhteensä 1.

Kuormitusta seurattiin myös tulkkauspalveluiden riittävyyden ja toimivuuden osalta jokaisella kolmella kyselylomakkeella.

Tilannekuvien sisältämien tietojen analysoinnissa muodostuneet tiedontarpeiden luokat ovat koko Eurooppaa, Suomen tilannetta, vastaanottoyksiköitä, eri toimijoiden toimintaa ja Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat tiedontarpeet. Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tiedontarpeet jakautuivat sosiaalihooltoon, perusterveydenhuoltoon ja erikoissairaanhoidon.

6.1.2 Tiedontarveluokkien tarkastelu tekstianalyysillä

Tekstianalyysi mahdollisti tilannekuvien tarkastelun osana sen kontekstia, jolloin tiedontarpeiden ajallista merkittävyyttä ja suhdetta tilanteen kehittymiseen oli mahdollista tarkastella. Ensimmäinen 20.9.15 laadittu tilannekuva oli luonteeltaan tilannetta pohjustava. Siinä esitettiin informaatiota muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuista ja ohjeistuksesta.

Aiempaa ohjetta ei ole muutettu vaan siinä esille tulleita tutkimuksia ja rokotuksia on priorisoitu 17.9.2015.

Tilannekuvassa todettiin myös, ettei rekisteritietoa turvapaikanhakijoiden potilaskäynneistä kyetä saamaan suoraan olemassa olevien terveydenhuollon järjestelmien kautta.

Esille tuotiin myös, että kotouttamissuunnitelmien ja sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelmien päivittäminen oli osittain aloitettu. Tiedontarpeista erityisesti Suomen tilannetta koskeva kategoria korostui.

Toisessa 2.10.15 laaditussa tilannekuvassa tuotiin esille, että tilanne oli jatkuvassa muutoksessa ja kolmannen sektorin roolin merkitystä tilanteen hallinnassa korostettiin. Tiedontarvekategorioista esille nousivat myös Euroopan turvapaikanhakijatilannetta ja turvapaikanhakijoiden terveydentilaa koskevat tiedot.

Nyt saapuvien pakolaisten ja maahanmuuttajien terveysongelmat ovat pitkälti samanlaisia kuin Euroopan alueella asuvilla.

Tilannekuvassa oli jo hieman kuormitustietoja myös Suomen julkisesta terveydenhuollosta ja terveyden ja hyvinvoinnin laitos oli käynnistänyt tartuntatautien seurannan sairaanhoitopiirien tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden avulla. Edelleenkin tietoa sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämistä vastuusta jaettiin. Kunnat olivat kotouttamis- ja valmiussuunnitelmien päivittämisen lisäksi aktivoituneet vastaanottoyksiköille sopivien tilojen etsinnässä. Tulkkauksen raportoitiin olleen haasteellista.

Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva tiedontarveluokka painottui, kun systemaattista tietojenkeruuta aluehallintovirastojen kautta tehtiin eli 9.10.15, 16.10.15 ja 23.10.15 laadituissa tilannekuvissa. Kolmannessa 9.10.15 laaditussa tilannekuvassa tuotiin esille, että työnjako yksityisen sektorin kanssa oli osittain edelleen epäselvää.

Kysymyksiä koskien työnjakoa yksityisen terveydenhuollon toimijan ja terveystalveluksen välillä raportoitiin.

Turvapaikanhakijoiden käyntejä raportoitiin olleen enemmän päivystysaikaan ja myös hammaspäivystyskäyntejä tuotiin esille, vaikkei niitä kyselylomakkeella erikseen kysytty.

Lisäksi raportoitiin 3 käyntiä hammaspäivystyksessä, joka on osa yhteispäivystystä.

Vuodeosastopaikkojen riittävydessä todettiin alueittain olevan haasteita myös ilman turvapaikanhakijoiden aiheuttamaa kuormitusta. Tulkkauspalveluita oli sosiaalihuollossa käytetty toistaiseksi vähän. Tilannekuvasta välittyi, että yhteistyömallit olivat edelleen vasta muotoutumassa esimerkiksi kotisairaanhoidon järjestämisen osalta.

Neljännessä 16.10.15 kootussa tilannekuvassa todettiin, että käyntimäärissä oli havaittavissa pieni lisäys, mutta muutoksia muiden potilaiden hoidossa ei oltu raportoitu. Tilannekuvan mukaan tilanne kuitenkin vaihteli alueellisesti. Päivittäin järjestelykeskukseen saapuneiden turvapaikanhakijoiden määrä oli jo vähentynyt ja kirjaaminen ja majoittautuminen sujuivat hyvin. Osassa kunnissa ei ollut Maahanmuuttoviraston sopimia yksityisiä terveystalouksia tarjolla, joten terveystalouksien tuottamiseksi oli tehty ostosopimuksia julkisen sektorin palveluntuottajien kanssa. Varautuminen mahdollisiin palvelutarpeiden muutoksiin tuotiin ilmi.

Vastauksissa kerrottiin, että valmiutta muutoksiin on nostettu suunnitelmia päivittämällä.

Kuntiin on tullut myös lapsiperheitä, joiden neuvolapalveluiden tarve on raportoinnin mukaan tiedostettu.

Viides 23.10.15 laadittu tilannekuva oli viimeinen, johon julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kuormitustietoja kerättiin systemaattisesti. Tilannekuvan mukaan turvapaikanhakijoiden aiheuttaman kuormituksen julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa ei raportoitu lisääntyneen tarkastelujakson aikana. Maahanmuuttovirasto oli julkaissut 19.10.2015 Uuden vastaanottokeskuksen terveydenhuollon järjestäminen – tehtävien jako -ohjeen, jonka linjauksia tilannekuvassa myös esitettiin. Suomen Punaisen Risti

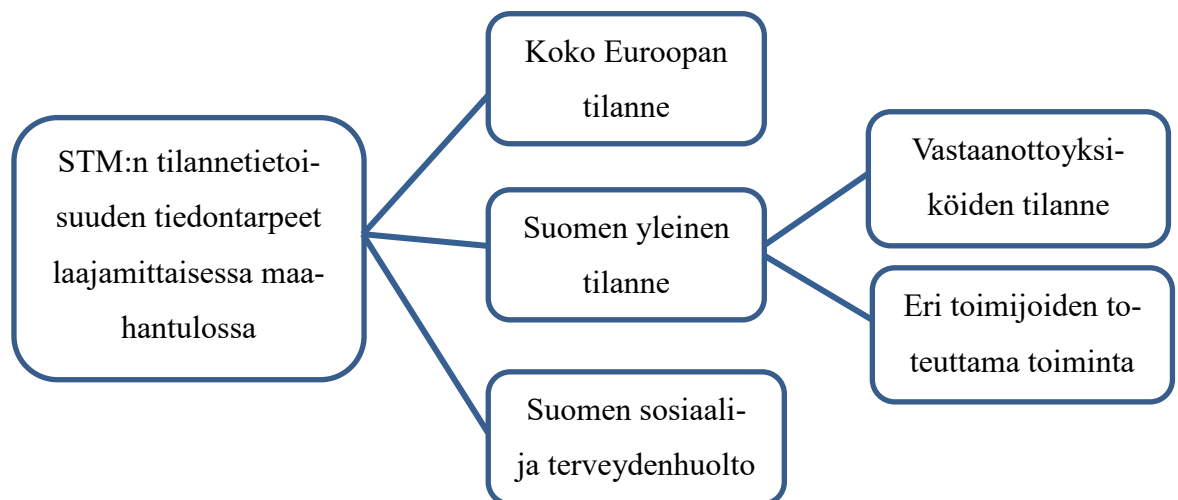
aloitti lokakuussa systemaattisen tilannetietojen keräämisen omilta vastaanottoyksiköiltään ja ministeriön tilannekuvassa oli SPR:n laatima kartta sen vastaanottoyksiköistä.

Vastaanottoyksiköihin liittyvää tietoa oli tilannekuvin varsin tasaisesti, joskin neljässä viimeisimmässä 6.11.15, 19.11.15, 4.12.15 ja 11.12.15 laaditussa tilannekuvassa oli havaittavissa hieman lisäystä, mikä voi johtua SPR:n aloittamasta systemaattisesta raportoinnista, jolloin tietoa oli enemmän saatavilla. Nämä tilannekuvat perustuivat aluehallintovirastojen vapaamuotoiseen raportointiin ja muiden sidosryhmien tuottamaan aineistoon. Vapaamuotoisen raportoinnin perusteella turvapaikanhakijoiden eivät aiheuttaneet merkittäviä muutoksia julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kuormituksessa aiempaan verrattuna, joskin hammashuollon järjestämiseen oli havaittavissa jonkin verran paineita. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos julkaisi 12.11.15 suosituksen turvapaikanhakijoiden influenssarokotuksista. Turvapaikanhakijoiden kokonaismäärän ollessa Suomessa jo huomattavan korkea arveltiin, että potilaita myös julkiselle puolelle olisi jatkossa lisääntyvissä määrin. Viimeisimmissä tilannekuvin raportoitiin, että pienissä määrin turvapaikanhakijoita oli saapunut myös idästä Raja-Joosepin rajanylityspaikan kautta. THL raportoi, että toimijoiden parissa oli edelleenkin epäselvyyttä turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvässä ohjeistuksessa ja tilanne oli selvityksessä.

Tiedontarpeiden luokkiin kuuluvaa tietoa ilmeni eri painotuksilla eri tilannekuvin. Koko Euroopan tilannetta koskevia tietoja esiintyi kolmessa tilannekuvassa. Suomen turvapaikanhakijatilanteen yleisiä tietoja oli melko tasaisesti kaikissa yhdeksässä tilannekuvassa. Eri toimijoiden tilanteessa toteuttamaa toimintaa koskevia tietoja oli viimeistä tilannekuvaa lukuun ottamatta kaikissa, mutta tiedot painottuivat hajanaisemmin eri tilannekuvin.

6.1.3 Koontia tiedontarveluokista

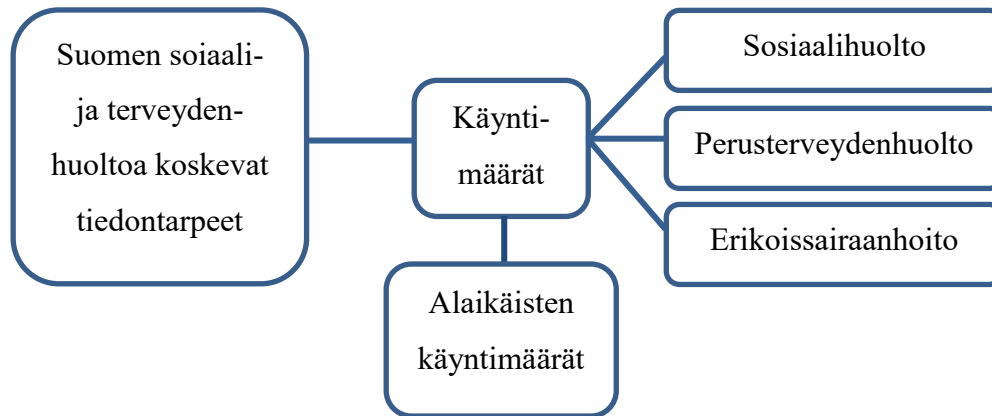
Sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuteen liittyviksi tiedontarpeiden luokiksi aineiston perusteella muodostuivat koko Eurooppaa, Suomen yleistä tilannetta, vastaanottoyksiköitä, eri toimijoiden toimintaa ja Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat tiedontarpeet. Suomen tilanteen pääluokan alaluokkina voidaan nähdä eri toimijoiden toimintaa ja vastaanottoyksiköiden tilannetta koskevat tiedontarveluokat. Tilannetietoisuuden tiedontarpeiden luokat ja niiden väliset suhteet on esitetty kuviossa 7.

Kuvio 7. Aineiston analysoinnissa muodostuneet tiedontarpeet

Kuviossa 8 on esitetty Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tiedontarveluokka, joka koostui sosiaalihuollosta, perusterveydenhuollosta ja erikoissairaanhoidosta. Julkiselle sosiaali- ja terveydenhuollolle aiheutunutta kuormittuneisuutta seurattiin turvapaikanhakijoiden käyntimäärien perusteella ja palvelukohtaisia käyntimääriä seurattiin myös alaikäisten lasten osalta erikseen.

Kuvio 8. Suomen julkista sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva tiedontarveluokka.

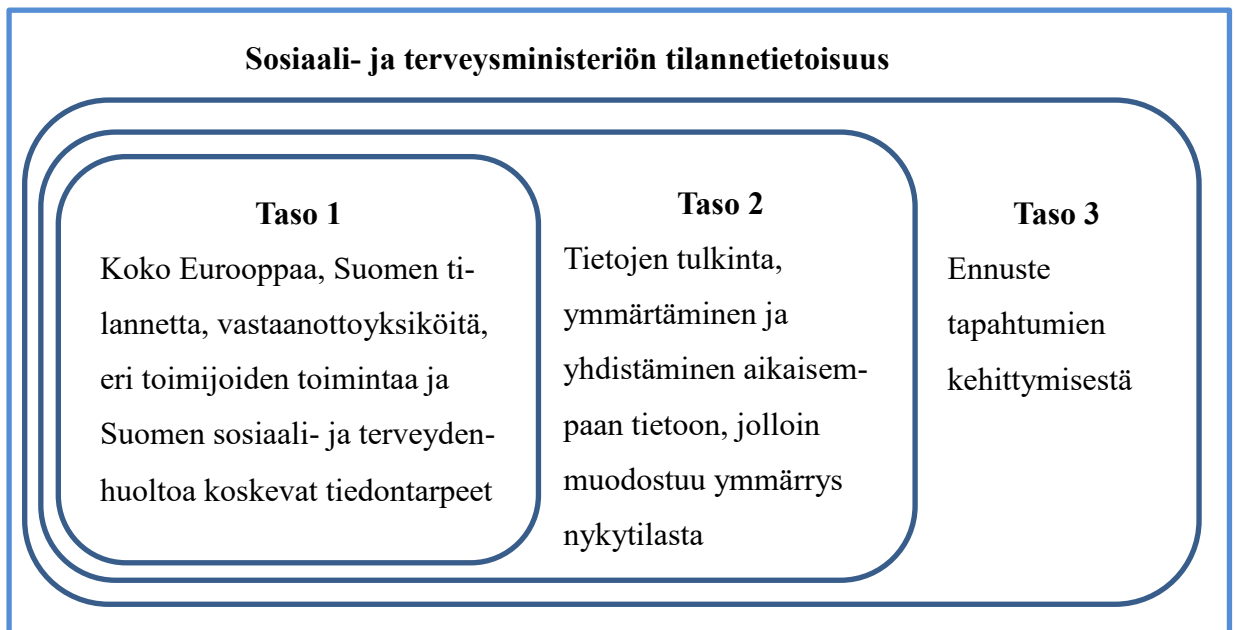
Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon käyntimääriä tarkasteltiin useamman tuotetun palvelun osalta ja seurannan kohteena olleet palvelut on eritelty vastaajan mukaan taulukossa 1. Lisäksi jokaiselta vastaajalta tiedusteltiin myös tulkkauspalveluiden toimivuutta ja henkilöstötilannetta sanallisella arviolla. Nämä voidaan nähdä käyntimäärää tukevana tietona seurattaessa palveluiden sujuvuutta.

Taulukko 1. Käyntimäärien seuranta julkisissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa

Sairaanhoitopiirit	Terveyskeskukset	Sosiaalihuolto
Päivystyspotilaat	Terveydenhoitajakäynnit	Sosiaalipäivystyksen päivystystilanteet
Lähetepotilaat	Sairaanhoitajakäynnit	Psykososiaalinen tuki
Vuodeosastohoito	Lääkärikäynnit	Vammais- ja muut erityispalvelut
Tehohoito	Päivystykselliset lääkärikäynnit	Lastensuojelutarpeen arviointi
Psykiatrinen hoito	Psykososiaalinen tuki	
Synnytykset	Vuodeosastohoito	
	Sairaalatoiminnan tasoinen erikoissairaanhoido	
Tulkkauspalvelut		
Henkilöstötilanne		

6.2 Analysoidut tiedontarpeet ja tilannetietoisuus

Endsleyn (1995) tilannetietoisuuden mallissa pohjan tilannekuvalle luovat ensimmäisen tason tilannetta ja toimintaympäristöä koskevat tiedot, jotka tulee havaita toimintaympäristöstä. Analyysin avulla koostetut koko Eurooppaa, Suomen tilannetta, vastaanottoyksiköitä, eri toimijoiden toimintaa ja Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat tiedontarpeet kuvaavat tilannetietoisuuden mallin ensimmäisen tason tietoja. Kuviossa 9 on esitetty aineiston perusteella koostetut tiedontarpeet osana tilannetietoisuuden mallia. Mikäli nämä tilannetietoisuuden ensimmäisen tason tiedot olisivat puutteellisia kasvaa todennäköisyys muodostaa virheellinen tilannekuva tilanteesta (Endsley 2000).

Kuvio 9. Sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuden muodostuminen ja tiedontarpeet laajamittaisessa maahantulossa.

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla erilaisia sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuteen liittyviä tiedontarpeita laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa. Tavoitteena oli tuottaa tietoa minkälaiset ovat tilannetietoisuuden tiedontarpeet laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta.

Tutkimuskysymykset olivat

1. Millaisia ovat tilannetietoisuuteen liitetyt tiedontarpeet aikaisemman tutkimustiedon pohjalta.
2. Millaisia ovat sosiaali- ja terveysministeriön tiedontarpeet muodostettaessa valtakunnallisia julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvia laajamittaisen maahantulon aiheuttamassa potentiaalisessa häiriötilanteessa.

7.1 Tulosten tarkastelua

Tilannetietoisuuteen liitetyistä tiedontarpeista on todettu, että samassakin tilanteessa eri toimijoiden tiedontarpeissa on eroja (Kuusisto 2005a). Suomessa sosiaali- ja terveysministeriö johtaa, valvoo ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista, jonka tavoitteena on turvata väestölle kaikissa olosuhteissa terveyden ja toimintakyvyn kannalta keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, terveellinen elinympäristö sekä toimeentulo (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017a, Turvallisuuskomitea 2014). Ol-lakseen merkityksellistä tulee hankittavan tiedon linkittyä johonkin päämäärään tähtäävään toimintaan (Kuusisto 2005b). Voidaan ajatella, että sosiaali- ja terveysministeriön päämäärä myös laajamittaisessa maahantulossa on turvata väestölle muun muassa terveyden ja toimintakyvyn kannalta keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä toimeentulo, joten tilannetietoisuuden tiedontarpeet linkittyvät näihin päämääriin.

Häiriötilanteissa tilanteen seuranta, toimintavaihtoehtojen etsintä ja päätöksenteko on aikaisemmissa tutkimuksissa määritelty erityisen tärkeiksi tietokategorioiksi (Kuusisto 2005a). Lisäksi tarvitaan tietoa saatavilla olevista resursseista ja mahdollisista resurssitarpeista (Kuusisto ym. 2004). Tiedontarpeita ja sitä kautta hankittavaa informaatiota määrittävät aihealueen asettamat vaatimukset ja toimintaympäristön tilanne (Kuusisto 2005b). Tiedontarpeille on ominaista, että ne muuttuvat ajan kuluessa ja tilanteen kehityksessä, joten niitä tulisi tarkastella organisaation ja vallitsevan tilanteen puitteissa (Choo 2006). Tärkeä näkökohta tiedontarpeita tarkasteltaessa on määrittää myös se tieto mitä ei ole tarpeen kyseisessä tilanteessa hankkia (Kuusisto 2005b). Tässä tutkimuksessa aineiston analysoinnin perusteella kyselylomakkeista ja tilannekuvista valikoituneet poiminnat luokiteltiin koko Eurooppaa, Suomen yleistä tilannetta, vastaanottoyksiköitä, eri toimijoiden toteuttamaa toimintaa ja Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeviksi tiedontarpeiksi. Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva tiedontarveluokka voidaan ajatella koskevan resursseja ja mahdollisia resurssitarpeita. Tilanteen seuranta näyttäisivät kuvaavan koko Euroopan tilannetta ja Suomen yleistä tilannetta sekä vastaanottoyksiköitä koskevat tiedontarpeet. Eri toimijoiden toteuttamaa toimintaa koskevat tiedontarve voidaan ajatella koskevan päätöksentekoa tai toimintavaihtoehtojen etsintää.

Tilannetietoisuuden mallissa oleellista on mahdollisten tulevien ongelmien havaitseminen ja identifiointi, ennakoiva ajattelu, selityksien muodostaminen sekä vaikutussuhteiden havainnoiminen (Endsley 2015b). Vaikka tutkittu tapaus, syksyn 2015 laajamittainen maahantulo, ei realisoitunut häiriötilanteeksi sosiaali- ja terveydenhuollossa, voidaan tilannekuvaprosessin katsoa vastaavan realisoituneessa häiriötilanteessa toteutettua. Aineiston tilannekuvat koottiin tilanteen alkuvaiheessa, jolloin tilanteen kehittymisen suunta ei ollut tiedossa ja häiriötilanteen mahdollisuus oli turvapaikanhakijoiden verrattain suuren määrän vuoksi olemassa. Tilannetietoisuuden näkökulmasta on siis luontevaa kerätä tietoa tilanteesta ennakoivasti, jotta mahdolliset ongelmat kyettäisiin havaitsemaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Myös Turvallisuuskomitea (2015) on todennut, että häiriötilanteiden hallinta edellyttää ennakoivaa toimintaotetta ja heikkojen signaalien tunnistamista.

Endsleyn (1995) mukaan tilannetietoisuuden ensimmäisellä tasolla havainnoidaan tarvittavia tilannetekijöitä toimintaympäristössä. Syksyn 2015 laajamittaisen maahantulon tilanteessa sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon alan tilanteen seuranta vaikeutti turvapaikanhakijoiden terveyttä ja palveluiden käyttöä koskevien rekisteritietojen puuttuminen. Lisäksi turvapaikanhakijoilla ei ollut pysyvää henkilötunnistetta ja eri rekisterit muodostivat omat tunnisteensa, jolloin tietojen välittyminen rekisterien kesken oli haasteellista. (Helve ym.2016.) Koska rekisteritietoja ei turvapaikanhakijoiden käyntimäärästä ollut saatavilla, tuli tilannetiedot julkisesta sosiaali- ja terveydenhuollosta kerätä muulla tavoin tilannetietoisuuden muodostamiseksi. Tilannetietoisuuden ensimmäisen tason tiedot ovat avainasemassa muodostettaessa luotettavaa tilannekuvaa (Endsley 2000).

Ollakseen tilanteessa toimimisen kannalta hyödyllinen tulee tilannetietoisuuden sisältää kaikki tilannetta koskevat olennaiset tiedot, olla ajantasainen ja asiantuntevasti koottu sekä ilmentää tilanteesta aiheutuneita vaikutuksia (McGuinness 2004). Yhteistyötä vaativissa tilanteissa on keskityttävä koko järjestelmän koordinoituun toimintaan (Salmon ym. 2008). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön laatimat kyselylomakkeet kartoittivat julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kuormittumista koordinoitusti käyntimäärien perusteella koko maassa. Kattavan tietopohjan muodostamiseksi tulisi tietoja kerätä jokaiselta julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon osa-alueelta. Tilannetietoisuutta muodostettaessa toimijalla tulisi olla myös tietoa tilanteen kontekstuaalisista tekijöistä (McGuinness 2004). Laajamittaisessa maahantulossa julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan seuraaminen voidaan nähdä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tärkeimpänä tiedontarpeena, jota muut tiedontarpeet taustoittavat ja tukevat. Esimerkiksi koko Euroopan turvapaikanhakijatilannetta koskeva tiedontarve voidaan nähdä Suomessa vallinneen laajamittaisen maahantulon kontekstuaalisena tekijänä. Tilannetietoisuuden muodostamiseksi tilannetta ja sen kontekstia koskevia tietoja voidaan hankkia aktiivisesti kaikista mahdollisista informaation lähteistä (Endsley 1995). Häiriötilanteessa toimiminen vaatii luotettavaa tilannekuvan muodostamista ja jatkuvaa tilannetietoisuuden ylläpitoa (Keränen ym. 2016).

Tilannetietoisuuden mallin toisella, nykytilan ymmärtämisen tasolla, tulkitaan, yhdistellään ja luodaan synteisiä ensimmäisen tason tiedoista, jolloin muodostetaan ymmärrys vallitsevasta nykytilasta (Endsley 1995). Voidaan ajatella, että julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilanteeseen laajamittaisessa maahantulossa vaikuttivat myös ketjussa koko Eurooppaa koskettava turvapaikanhakijatilanne, joka vaikutti Suomen yleiseen turvapaikanhakijatilanteeseen ja jotka yhdessä vaikuttivat Suomen vastaanottokeskusten tilanteeseen. Vastaanotto prosessin onnistuminen, vastaanottoyksiköiden majoitustilanne ja yksiköissä toteutettavat terveystarkastukset vaikuttivat asiakkaiden ja potilaiden ohjautumiseen julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Eri toimijoiden toteuttama toiminta ja erilaiset yhteistyömallit toivat myös lisäinformaatiota meneillään olevasta tilanteesta. Tilannetietoisuuden ja toiminnan suunnittelun kannalta erittäin oleellinen tieto koskee tilanteen aikajännettä, sillä toimijan tulisi ymmärtää kuinka paljon aikaa on käytettävissä ennen kuin tietyt toimet tulee toteuttaa (Endsley 2015b). Keräämällä tietoa esimerkiksi turvapaikanhakijoiden käyntimääristä julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä majoitustietoja vastaanottoyksiköistä on mahdollista arvioida, millaisella aikajänteellä ja voimakkuudella vaikutuksia julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa ilmenee.

Tilannetietoisuuden tasojen välisen vaikutuksen on todettu näkyvän myös ylhäältä alaspäin, jolloin tavoitteet, sen hetkinen ymmärrys tilanteesta ja laaditut ennusteet eli toisen sekä kolmannen tason tilannetietoisuus ohjaavat ensimmäisen tason tiedon etsintää (Endsley 2015b). Syksyn 2015 laajamittaisen maahantulon tilanteessa julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kuormitustilannetta seurattiin systemaattisella kyselyllä ensin tiheämmin ja kuormittuvuuden pysyessä kohtuullisen matalana päätettiin kyselyä harventaa eli toisen ja kolmannen tason tilannetietoisuus ohjasi ensimmäisen tason tietojen etsintää ja tietojen päivittämisen aikaväliä.

Toiminnan kannalta on myös olennaista siirtää tilannetietoisuutta onnistuneesti (Endsley 2015b). Tilannekuvalla voidaan tilannetietoisuutta jakaa toimijalta toiselle (McMaster & Baber 2009). Pelkän datan jakaminen ei ole tilannekuvan jakamista, koska numeroarvoihin ei ole liitetty merkitystä tai tulkintaa (Horsmanheimo ym. 2017). Eri toimijoiden

muodostaman verkoston yhteyspisteet ovat tiedonkulun kannalta kriittisiä pisteitä (Salmon ym. 2008). Laajamittaisen maahantulon tilanteessa toimijoiden verkoston muodostivat muun muassa julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat, aluehallintovirastot ja sosiaali- ja terveysministeriö. Lisäksi häiriötilanteissa viranomaisten tiedoista koottua valtionjohdon tilannekuvaa ylläpitää valtioneuvoston tilannekeskus, jolle myös sosiaali- ja terveysministeriö toimittaa oman hallinnonalansa tilannekuvan.

Tilannetietoisuuden ensimmäisen tason tietoja tarkasteltaessa on todettu, etteivät kaikki tekijät ole yhtä tärkeitä samanaikaisesti (Endsley & Rodgers 1994). Myös tämän tutkimuksen aineiston perusteella tiedontarpeet painoutuivat eri tilannekuvissa. Koko Euroopan tilannetta koskevia tietoja esiintyi yhteensä kolmessa tilannekuvassa. Suomen turvapaikanhakijatilanteen yleisiä tietoja oli melko tasaisesti kaikissa yhdeksässä tilannekuvassa ja vastaanottoyksiköihin liittyvää tietoa ilmeni melko tasaisesti kaikissa tilannekuvissa. Eri toimijoiden tilanteessa toteuttamaa toimintaa koskevia tietoja oli kaikissa muissa paitsi viimeisessä tilannekuvassa. Luonnollisesti Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva tiedontarveluokka painottui, kun systemaattista tietojenkeruuta aluehallintovirastojen kautta suoritettiin.

Koska tilannetietoisuus on kriittinen tekijä päätöksenteon ja toiminnan onnistumisen kannalta, tulisi jokaisella toimialalla pyrkiä löytämään menetelmiä, joilla tilannetietoisuutta voidaan parantaa. Yhteistoimintaa voidaan sujuvoittaa, mikäli toimijat kykenevät ymmärtämään minkälaista tietoa toinen ryhmä tarvitsee ja miten tarvittava tieto välitetään mahdollisimman selkeästi vastaanottajalle. (Endsley & Robertson 2000.) Tilannetietoisuuden tiedontarpeita tarkastelemalla voidaan mahdollisesti tiedonvaihtoa kehittää ja tilannekuvaprosessia sujuvoittaa. Häiriötilanteissa sosiaali- ja terveydenhuollon tiedoista koottua luotettavaa tilannekuvaa tarvitaan hallinnonalaan koskevan päätöksenteon tueksi ja muiden hallinnonalojen sekä valtioneuvoston tilannetietoisuuden taustatekijöiksi.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Lincoln ja Guba (1985) mukaan tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan uskottavuuden, siirrettävyyden, seuraamuksellisuuden ja vahvistettavuuden avulla (Polit & Beck 2010). Laadullisen aineiston tulokset ovat usein kontekstisidonnaisia, jolloin siirrettävyyden tarkastelua helpottaa tarkasti kuvattu tapauksen konteksti. Erityisesti sisällönanalyysin osalta on katsottu, että tulosten luotettavuus paranee, mikäli aineiston luokittelu ja analysointi pohjautuvat teoriaan. (Elo ym. 2014.) Tällöinkin tutkijan tulee kuvata analysointiprosessi mahdollisimman kattavasti, jotta lukija kykenee arvioimaan tulosten luotettavuutta (Suhonen ym. 2008, Polit & Beck 2010). Tekstianalyttisessä tutkimuksessa on usein sopivampaa puhua tulosten sovellettavuuden arvioimisesta, koska tulokset ovat kontekstisidonnaisia ja tutkijan päättelyn avulla muodostuneita. Tällöin tulokset eivät ole suoraan siirrettävissä, mutta mahdollista soveltamiskohdetta voidaan tapauskohtaisesti pohtia. (Suhonen ym. 2008.) Tapaustutkimuksissa käytetään usein analyttisestä yleistettävyydestä, koska tulokset eivät ole tilastollisesti yleistettävissä. Analyttisessä yleistettävyydessä yleistettävyyden pohdinta yhdistetään teoreettisiin oletuksiin, jotka on tehty tutkimusta suoritettaessa. (Yin 2014.)

Tulokset muovanneesta prosessista on usein haastava ilmaista ymmärrettävä kuvaus (Suhonen ym. 2008). Tutkimuksen tulokset tulisi ilmaista systemaattisesti ja huolehtia siitä, että tulosten ja aineiston välinen yhteys tuodaan esille (Elo ym. 2014). Tässä tutkimuksessa sekä tapauksen konteksti että aineiston analysointiprosessin eteneminen pyrittiin kuvaamaan mahdollisimman todenmukaisesti ja kattavasti. Uskottavuutta ja sitä kautta tulosten luotettavuutta lisää tässä tutkimuksessa aineistosta poimitut lainaukset ja aikaisemmista tutkimuksista sekä muusta relevantista kirjallisuudesta koottu teoria-pohja. Lisäksi tutkimuksessa käytetty aineisto on tehty todellisesta potentiaalisessa häiriötilanteessa vastaamaan todellisiin tiedontarpeisiin, mikä lisää sekä uskottavuutta että siirrettävyyttä.

Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon alan varautumiseen ja tilannekuvan muodostamiseen ovat tutkimuksen tulokset siirrettävissä. Siirrettävyys säilyy myös

maakuntaudistuksessa, sillä tutkimuksessa kuvaillaan tiedontarpeita sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta. Tutkimuksen objektiivisuutta voi heikentää se, että tutkimuksen suorittanut opiskelija on osallistunut syksyllä 2015 sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön korkeakouluharjoittelijana kyselylomakkeiden muodostamiseen ja tilannekuva-aineiston koostamiseen ylilääkärin johdolla. Toisaalta osallistuminen korkeakouluharjoittelijana tutkittavaan tapaukseen mahdollisti tutkimuksen aiheen muotoutumisen sekä edesauttoi kokonaisvaltaisen ymmärryksen muodostamista tapahtuman kontekstista.

Tutkimus suoritettiin täysin omakustanteisesti, eikä tutkija saanut valmiista tutkimuksesta korvausta, mikä osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta.

7.3 Johtopäätökset

Tutkimuksen perusteella johtopäätöksiksi muodostuivat

- Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannetietoisuutta muodostettaessa tulisi sosiaali- ja terveydenhuollon ohella ottaa laajasti huomioon myös tilanteen kontekstuaaliset tekijät ja toisten hallinnonalojen tilanne sekä toteutettu toiminta.
- Häiriötilanteissa luotettavaa tilannekuvaa julkisesta sosiaali- ja terveydenhuollosta tarvitaan myös muiden toimijoiden, kuten valtioneuvoston, tehokkaan toiminnan tukemiseksi.
- Luotettavan tilannekuvan muodostamiseksi tulisi tiedot sosiaali- ja terveydenhuollosta kerätä koko hallinnonalalta koordinoitusti ja jokainen hallinnonalan osa-alue tulisi tiedonkeruussa huomioida.
- Tiedontarpeiden painottuminen vaihtelee häiriötilanteen eri vaiheissa.

7.4 Jatkotutkimushaasteet

Tässä tutkimuksessa sosiaali- ja terveysministeriön tilannetietoisuuden tiedontarpeita tutkittiin laajamittaisen maahantulon tapauksessa. Kuten tutkimuksessa todettiin vaihtelevat tiedontarpeet kulloinkin vallitsevan tilanteen mukaan. Jatkotutkimuksissa tarkastelemalla tilannetietoisuuden tiedontarpeita sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta myös muiden mahdollisia häiriötilanteita aiheuttavien uhkien kontekstissa olisi mahdollista tuottaa monipuolista tietoa häiriötilanteiden hallinnan tueksi. Toisaalta toimintaa on mahdollista kehittää myös tarkastelemalla muiden toimijoiden tiedontarpeita samassa häiriötilanteessa, jolloin samassa tilanteessa esiintyneistä tilannetietoisuuden tiedontarpeista olisi mahdollista tehdä synteisiä. Meneillään olevan maakuntaudistuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tueksi tarvittaisiin myös tietoa siitä, kuinka valtakunnallisen tilannetietoisuuden muodostamiseen tarvittavia tietoja kerätään tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Aluehallintovirasto (2016). [www-dokumentti](https://www.avi.fi/web/avi/avien-toiminta-ja-tehtavat#.V-DzhjUxTtc).
<https://www.avi.fi/web/avi/avien-toiminta-ja-tehtavat#.V-DzhjUxTtc>. Ei päivitystietoja. Luettu 2016/9/20.
- Anthony S & Jack S (2009) Qualitative case study methodology in nursing research: an integrative review. *Journal of Advanced Nursing* 65(6): 1171-1181.
- Artman H (1999) Situation awareness and co-operation within and between hierarchical units in dynamic decision making. *Ergonomics* 42(11): 1404-1417.
- Baxter P & Jack S (2008) Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. *The Qualitative Report* 13(4): 544-559.
- Busby S & Witucki-Brown J (2011) Theory development for situational awareness in multi-casualty incidents. *Journal of Emergency Nursing* 37(5): 444-452.
- Byrne E (2015) Commentary on Endsley's "Situation Awareness Misconceptions and Misunderstandings". *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making* 9(1): 84-86.
- Choo C (2002) *Information Management for the Intelligent Organization: The Art of Scanning the Environment*. Medford, American Society for Information Science. Information Today.
- Choo C (2006) *The knowing organization: how organizations use information to construct meaning, create knowledge, and make decisions*. New York, Oxford University Press.
- Cuevas H, Jones R & Mossey M (2011) Team and shared situation awareness in Disaster Action Teams. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society*: 365-369.
- Dominguez C, Vidulich M, Vogel E & McMillan G (1994) *Situation Awareness. Papers and Annotated bibliography*. Armstrong Laboratory, Human System Center .
- Elo S, Kääriäinen M, Kanste O, Pölkki T, Utriainen K & Kyngäs H (2014) Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *SAGE Open* 4(1).
- Elo S & Kyngäs H (2008) The Qualitative Content Analysis Process. *Journal of Advanced Nursing* 62(1): 107-115.
- Endsley M & Robertson M (2000) Situation awareness in aircraft maintenance teams. *International Journal of Industrial Ergonomics* 26(2): 301-325.
- Endsley M & Rodgers M (1994) *Situation Awareness Information Requirements for En Route Air Traffic Control*. Springfield, Virginia, National Technical Information Service.
- Endsley M, Sollenberger R, Nakata A & Stein E (2000) *Situation Awareness in Air Traffic Control: Enhanced Displays for Advanced Operations*. U S Department of Transportation Federal Aviation Administration .
- Endsley M (1995) Towards a Theory of Situational Awareness in Dynamic Systems. *Human Factors* 37(1): 32-64.
- Endsley M (2000) Theoretical underpinnings of situation awareness: a critical review. Teoksessa: Endsley M & Garland D (toim) *Situation awareness analysis and measurement*. Mahwah, New Jersey London, Lawrence Erlbaum Associates. 3-32.
- Endsley M (2015a) Final reflections: Situation awareness models and measures. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making* 9(1): 101-111.
- Endsley M (2015b) Situation awareness misconceptions and misunderstandings. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making* 9(1): 4-32.
- Endsley M (2015c) Situation awareness: operationally necessary and scientifically grounded. *Cogn Technol Work* 17(2): 163-167.

- Eriksson P & Koistinen K (2005) Monenlainen tapaustutkimus. Helsinki, Kuluttajatutkimuskeskus.
- Euroopan muuttoliikeverkosto (2016) Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa koskeva raportti. Suomi 2015.
- Fletcher G, Flin R, McGeorge P, Glavin R, Maran N & Patey R (2003) Anaesthetists' Non-Technical Skills (ANTS): evaluation of a behavioural marker system. *British Journal of Anaesthesia* 90(5): 580-588.
- Flin R, O'Connor P & Crichton M (2008) *Safety at the Sharp End: A Guide to Non-technical Skills*. Cornwall, Great Britain, Ashgate Publishing.
- Gustavsson P, Wemmergård J, Garcia J & Norstedt-Larsson M (2006) Expanding the Management Language Smorgasbord Towards Standardization of Crisis Management Language. Stockholm, Sweden, Simulation Interoperability Workshop.
- Haaranen A (2015) Järjestelykeskuksen perustaminen. Toimintaohje ylläpitäjille perustamistilannetta varten. Pakolaisrahasto.
- Helve, O., Tuomisto, K., Tiittala P., & Puumalainen T. (2016) Turvapaikanhakijoiden terveydenhuollon toteutuminen 2015-2016 -Raportti kyselystä vastaanottokeskuksille. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. 2016: 19
- Horsmanheimo S, Kokkonen-Tarkkanen H, Kuusela P, Tuomimäki L, Puuska S & Vankka J (2017) Kriittisen infrastruktuurin tilannetietoisuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 19.
- Irwin A & Weidmann A (2015) A mixed methods investigation into the use of non-technical skills by community and hospital pharmacists. *Research in Social and Administrative Pharmacy* 11(5): 675-685.
- Jeannot E (2000) Situation awareness, synthesis of literature research. Eurocontrol European Organisation for The Safety of Air Navigation .
- Jeannot E, Kelly C & Thompson D (2003) The Development of Situation Awareness Measures in ATM Systems. Eurocontrol European Organisation for The Safety of Air Navigation .
- Jones DG & Endsley MR (1996) Sources of Situation Awareness Errors in Aviation. *Aviation, space and environmental medicine* 67(6): 507-512.
- Jones R, Cuevas H, Bolstad C, Anderson T, Horn D & Endsley M (2013) Disaster management systems. Teoksessa: Smith-Jackson T, Resnick M & Johnson K (toim) *Cultural Ergonomics: Theories, Methods and Applications*. Boca Raton, CRC Press - Taylor & Francis Group: 163-184.
- Keränen J, Molarius R, Heikkilä A, Poussa L & Partanen J (2016) Varautumisen kehitystarpeet turvallisessa yhteiskunnassa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 12.
- Krippendorff K (2013) *Content analysis: An introduction to its methodology*. SAGE Publications Inc.
- Kuusisto R (2005a) Tilannekuvasta täsmäjohtamiseen: johtamisen tietovirrat kriisin hallinnan verkostossa. Helsinki, Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Kuusisto T, Kuusisto R & Hyytiäinen M (2004) A Conceptual Framework of Critical Information. The 3rd European Conference on Information Warfare and Security. London, UK: 241-247.
- Kuusisto T, Kuusisto R & Nissen M (2007) Information Flow Aspects of Inter-organizational Crisis Management. *Journal of Information Warfare* 6(2): 39-51.
- Kuusisto T, Kuusisto R & Roehrig W (2015) Situation Understanding for Operational art in Cyber Operations. Teoksessa: Abouzakhar N (toim) *Proc of the 14th European Conference on Cyber Warfare and Security ECCWS-2015*. Hatfield, UK: 169-178.

- Kuusisto R (2005b) Tiedon saatavuus nopeissa päätöksentekotilanteissa. *Tiede ja ase: Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu* (63): 55-68.
- Kuusisto T, Kuusisto R & Yliniemi T (2005) Information needs of strategic level decision-makers in crisis situations. 4th European Conference on Information Warfare and Security 2005, ECIW 2005: 187-194.
- Laine M, Bamberg J & Jokinen P (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Laine M, Bamberg J & Jokinen P (toim) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki, Gaudeamus. 9-38.
- Laitinen K, Jukarainen P & Boberg H (2016) Maahanmuutto & turvallisuus — arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle. Valtioneuvoston selvitys - ja tutkimustoiminta.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (2011/746). *www-dokumentti*. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746#L3P26>. Ei päivitystietoja. Luettu 2016/10/20.
- Loosemore M, Chow V & Harvison T (2013) Inter-agency governance risk in managing hospital responses to extreme weather events in New South Wales, Australia: a facilities management perspective of shared situational awareness. *Construction Management & Economics* 31(10): 1072-1082
- Maahanmuuttovirasto (2017a). Turvapaikka Suomesta. *www-dokumentti*. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta. Ei päivitystietoja. Luettu 2017/2/5.
- Maahanmuuttovirasto (2017b) Tilasto turvapaikanhakijoiden määristä vuonna 2015. *www-dokumentti*. www.tilastot.migri.fi. Ei päivitystietoja. Luettu 2017/2/5.
- Maier R (2004) Knowledge management systems: information and communication technologies for knowledge management. Berlin, Springer.
- McGuinness B (2004) Quantitative Analysis of Situational Awareness (QUASA): Applying Signal Detection Theory to True/False Probes and Self-Ratings. *Command and Control Research and Technology Symposium* .
- McMaster R & Baber C (2009) Common Operating Pictures and their Potential for Multi-Agency Work. Human Factors Integration Defence Technology Centre, UK Ministry of Defence Scientific Research Programme .
- Metsämuuronen J, Metsämuuronen J, Luoma P, Karjalainen T, Reinikainen K, Virtanen J, Rantala T, Remes L & Sandelin-Benkö S (2011) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki, Methelp.
- Norri-Sederholm T, Kuusisto R, Kurola J, Saranto K & Paakkonen H (2014) A paramedic field supervisor's situational awareness in prehospital emergency care. *Prehospital Disaster Med* 29(2): 151-159.
- Norri-Sederholm T (2015) *Tilanne päällä! Tiedon tarpeesta jaettuun tietoon: hätäkeskuspäivystäjän ja ensihoidon kenttäjohtajan tilannetietoisuus*. Väitöskirja. Kuopio. Itä-Suomen yliopisto.
- Onnettomuustutkintakeskus (2005) *Aasian luonnonkatastrofi 26.12.2004*. Tutkintaseloste. 2004 (2).
- Pedak M (2010) Kunnan uhrilähtöinen kriisiviestintä: miten kunta auttaa ja viestii yhteiskriisissä. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 38(4): 396-416.
- Peuhkuri T (2005) Tapaustutkimuksen valinnat. Esimerkkinä Saaristomeren rehevöitymis- ja kalankasvatuskiista. Teoksessa: Räsänen P, Anttila A & Melin H (toim) *Tutkimus menetelmien pyörteissä*. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä, PS-Kustannus: 291-308.
- Polit D & Beck C (2008) *Nursing research : generating and assessing evidence for nursing practice*. Philadelphia (Pa.), Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.

- Polit D & Beck C (2010) *Essentials of nursing research : appraising evidence for nursing practice*. Philadelphia PA, Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.
- Puolustusministeriö (2010) *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös.
- Rapeli M (2014) *Vapaaehtoistoiminta sosiaali- ja terveydenhuollon tukena varautumisessa*. Teoksessa: Innola E (toim) *Kohti kattavampaa varautumista. Vapaaehtoisjärjestöt kokonaisturvallisuuden tukena*. Helsinki, Turvallisuuskomitea: 30-39.
- Ronkainen S, Ronkainen S, Pehkonen L, Lindblom-Ylänne S & Paavilainen E (2013) *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki, Sanoma Pro.
- Salmon PM, Stanton NA, Walker GH, Jenkins D, Baber C & McMaster R (2008) *Representing situation awareness in collaborative systems: A case study in the energy distribution domain*. *Ergonomics* 51(3): 367-384.
- Sanastokeskus (2014) *Kokonaisturvallisuuden sanasto*. Savion kirjapaino Oy, Kerava, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.
- Savolainen R (2010) *Tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtia*. Teoksessa: Serola S (toim) *Ote informaatiosta : johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaan*. Helsinki, BTJ: 75-115.
- Schulz C, Endsley MR, Kochs E & Gelb, A. & Wagner, K. (2013) *Situation Awareness in Anesthesia: Concept and Research*. *Anesthesiology* 118(3): 729-742.
- Singh H, Petersen L & Thomas E (2006) *Understanding diagnostic errors in medicine: a lesson from aviation*. *Quality Safety Health Care* 15(3): 159-164.
- Singh H, Giardina TD, Petersen LA, Smith MW, Paul LW, Dismukes K, Bhagwath G & Thomas EJ (2012) *Exploring situational awareness in diagnostic errors in primary care*. *Bmj Quality & Safety* 21(1): 30-38.
- Sisäministeriö (2015) *Sisäministeri kokosi ryhmän johtamaan turvapaikkatilannetta*. Tiedote. [www-dokumentti. http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sisaministeri-kokosi-ryhman-johtamaan-turvapaikkatilannetta](http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sisaministeri-kokosi-ryhman-johtamaan-turvapaikkatilannetta). Ei päivytystietoja. Viitattu 2017/4/1.
- Sisäministeriö (2016a) *Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulossa*. Muistion 4.3.2016 liite.
- Sisäministeriö (2016b) *Suomen kansallinen riskiarvio 2015*. Sisäministeriön julkaisu 3.
- Sisäministeriö (2016c) *Turvapaikanhakijat*. [www-dokumentti. http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat](http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat). Ei päivytystietoja. Luettu 2016/10/19.
- Sisäministeriö (2017) *Sisäministeriö johtaa laajamittaiseen maahantuloon varautumista*. [www-dokumentti. http://intermin.fi/maahanmuutto/toimijat-ja-avastuut/laajamittainen-maahantulo-ja-varautuminen](http://intermin.fi/maahanmuutto/toimijat-ja-avastuut/laajamittainen-maahantulo-ja-varautuminen). Ei päivytystietoja. Luettu 2017/2/22.
- Sorensen L & Stanton N (2013) *Y is best: How Distributed Situational Awareness is mediated by organisational structure and correlated with task success*. *Saf Sci* 56: 72-79.
- Sosiaalihuoltolaki (2014/ 1301) [www-dokumentti. http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp3616304](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp3616304). Ei päivytystietoja. Luettu 2016/10/20.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2008) *Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluopas*. (12).
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2011). *Sosiaali- ja terveysministeriö ja sen hallinnonala*. pdf-dokumentti. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73735/URN%3aNBN%3afi-fe201504224006.pdf?sequence=1>. Luettu 2017/2/7.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2012) *Kansallinen varautumissuunnitelma influenssapidemiaa varten*. (9).

- Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) Lääkinnällisen evakuoinnin kansallisen toiminta-
valmiuden turvaaminen. Työryhmämuistio . (3).
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2014) Ympäristöterveyden erityistilanteet. Opas ympäris-
töterveydenhuollon työntekijöille ja yhteistyötahoille. (21).
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2016) Turvapaikanhakijoiden sosiaaliturva ja palvelut
Suomessa. www-dokumentti. <http://stm.fi/turvapaikanhakijoiden-palvelut>. Ei päivi-
tystietoja. Luettu 2016/10/19.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017a). www-dokumentti. <http://stm.fi/valmiusasiat>. Ei
päivitystietoja. Luettu 2017/2/7.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017b). www-dokumentti. [http://stm.fi/sotepalvelut/jar-
jestelma-vastuut](http://stm.fi/sotepalvelut/jar-
jestelma-vastuut). Ei päivitystietoja. Luettu 2017/4/30.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017c). www-dokumentti. [http://stm.fi/yksityiset-sotepal-
velut](http://stm.fi/yksityiset-sotepal-
velut). Ei päivitystietoja. Luettu 2017/4/30.
- Suhonen M (2007) Osallistujaohjaus ristipaineiden keskellä: tapaustutkimus Kainuun
maakuntakokeilun sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeen suunnittelu-
vaiheesta vuosina 2003-2004. Oulu, Oulun yliopiston kirjasto.
- Suhonen M, Paasivaara L & Stenvall J (2008) Tekstianalyysin mahdollisuudet ja käy-
tännön sovellukset terveyshallintotieteellisessä tutkimuksessa. Hallinnon tutkimus
27(2): 7.
- Terveydenhuoltolaki (2010/1326) www-dokumentti. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2010/20101326#L6P50](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2010/20101326#L6P50). Ei päivitystietoja. Luettu 2016/10/20.
- Tikka M, Hakala S & Pedak M (2010) Kriisi, SPR ja mediayhteiskunta. Suomen Punai-
sen Ristin organisoituminen kotimaisissa kriiseissä. 2010(1).
- Tuominen M, Rapeli M. & Mussalo-Rauhamaa H. (2014) Alueellinen varautuminen ja
valmiussuunnittelu sairaanhoitopiireissä. Sosiaali ja terveysministeriön raportteja ja
muistioita (37).
- Turvallisuuskomitea (2013). Suositus kokonaisturvallisuuden ennakoivan varautumisen
kehittämiseksi. pdf-dokumentti. [http://www.turvallisuuskomitea.fi/in-
dex.php/fi/component/k2/19-kuntien-ja-aluehallintotason-varautuminen](http://www.turvallisuuskomitea.fi/in-
dex.php/fi/component/k2/19-kuntien-ja-aluehallintotason-varautuminen). Luettu
2017/2/8.
- Turvallisuuskomitea (2014) Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuus-
desta. Verkko-versio - laajat artikkelit.
- Turvallisuuskomitea (2015) Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuus-
desta.
- Valmiuslaki (2011/1552) www-dokumentti. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2011/20111552](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2011/20111552). Ei päivitystietietoja, Luettu 2017/1/31.
- Valtioneuvoston kanslia (2009) Valtion kriisijohtamismallin toteuttaminen alue- ja pai-
kallishallinnossa -Työryhmän loppuraportti.
- Valtioneuvoston kanslia (2010) Varautuminen ja kokonaisturvallisuus. Komiteamietintö.
21.
- Valtioneuvoston kanslia (2013) Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeus-
oloissa. Valtioneuvoston kanslian määräykset, ohjeet ja suositukset. 2013(1).
- Valtioneuvoston kanslia (2017). www-dokumentti. [http://vnk.fi/turvallisuus-ja-varautu-
minen/tilannekeskustoiminta](http://vnk.fi/turvallisuus-ja-varautu-
minen/tilannekeskustoiminta) Ei päivitystietoja. Luettu 2017/2/7.
- Wauben L, Doorn C, van Wijngaarden J, Goossens R, Huijsman R, Klein J & Lange J
(2011) Discrepant perceptions of communication, teamwork and situation aware-
ness among surgical team members. International Journal for Quality in Health
Care 23(2): 159-166.
- Wickens C (2008) Situation awareness: Review of Mica Endsley's 1995 articles on situ-
ation awareness theory and measurement. Human Factors 50(3): 397-403.

- Wright M, Taekman J & Endsley M (2004) Objective measures of situation awareness in a simulated medical environment. *Quality Safety Health Care* 13: 65-71.
- Yin R (2014) *Case study research : design and methods*. Los Angeles, SAGE.
- Yle Uutiset (2015). Turvapaikanhakijoiden järjestelykeskus perustetaan Tornioon. *www-dokumentti*. <http://yle.fi/uutiset/3-8311806>. Päivitetty 2015/09/18. Luettu 2017/05/02.
- Yule S, Flin R, Paterson-Brown S, Maran N & Rowley D (2006) Development of a rating system for surgeons' non-technical skills. *Med Educ* 40(11): 1098-1104.